

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Kalliolan settlementin seniori-ikäiset vapaaehtoistoimijat yhteisönsä ja asuinalueensa vaikuttajina

Ylistalo, Annastiina

2014 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kalliolan settlementin seniori-ikäiset vapaaehtoistoimijat yhteisönsä ja asuinalueensa vaikuttajina

Annastiina Ylistalo
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2014

Annastiina Ylistalo

Kalliolan settlementin seniori-ikäiset vapaaehtoistoimijat yhteisönsä ja asuinalueensa vaikuttajina

Vuosi	2014	Sivumäärä	63
-------	------	-----------	----

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, millaisia vaikuttajia Kalliolan settlementin seniori-ikäiset vapaaehtoistoimijat ovat yhteisössään ja asuinalueellaan. Tarkasteltavina olivat espoolaisessa asukastalossa toimivien seniorien vaikuttamisen väylät, tavoitteet, roolit ja toimintatavat. Lisäksi kartoitettiin vapaaehtoistoiminnan tuen tarpeita, kehittämiskohteita ja hyviksi havaittuja tukikäytäntöjä. Tutkimuksen taustalla oli yhtäältä ikääntymistä koskeva negatiivinen yhteiskunnallinen keskustelu ja toisaalta näkemys ikäihmisten osallisuudesta voimavarana.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen. Teemahaastattelujen avulla pyrittiin saamaan esiin erityisesti seniorien omia näkemyksiä ja kokemuksia. Aiempien vapaaehtoistoimintaa koskevien tutkimusten tapaan aktiivisuus osoittautui tässäkin tapauksessa kumuloituvaksi. Lähtöoletuksena oli, että seniorit toimisivat aktiivisesti esimerkiksi asukasryhdyksissä tai politiikassa. Näin ei kuitenkaan ollut. Sen sijaan seniorit kokivat asukastalon aidosti toimivaksi vaikuttamisen väyläksi. Heidän tavoitteenaan on muun muassa edistää yhteisöllisyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä erityisesti ikäihmisten parissa. Vapaaehtoisina seniorit vaikuttavat monin eri tavoin: he vetävät toiminnallisia ryhmiä ja vertaisryhmiä, valistavat, edistävät vuorovaikutusta eri asukasryhmien välillä ja toimivat taustavaikuttajina. Heitä voidaan kutsua yhteisönsä ja alueensa sosiokulttuurisiksi innostajiksi. Tutkimustulosten valossa seniorien vapaaehtoistoiminta näyttäytyi välillisen vaikuttamisen hiljaisena mutta tuloksekkaana muotona.

Asiasanat: kansalaisyhteiskunta, aktiivinen kansalaisuus, kansalaisvaikuttaminen, vapaaehtoistoiminta, yhteisöllisyys, seniorit

Annastiina Ylistalo

The senior volunteers of Kalliola Settlement influencing their community and residential area

Year	2014	Pages	63
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to examine how the senior volunteers of Kalliola Settlement 's community house in Espoo influence in their community and residential area. The seniors ' channels of influencing, objectives, roles and methods were investigated. Furthermore, the intention of the study was to find out what kind of support the volunteers wish for and which are in their opinion the good support practices and the possible subjects of development. In the background of this thesis there was the negative social discussion concerning ageing and on the other hand the positive view on the elderly persons as a resource.

A qualitative method was applied in this thesis. The material was gathered by means of theme interviews in order to find out the views and experiences of the seniors. In the manner of the earlier studies concerning volunteering the activity proved to be cumulative also in this case. The default was that the seniors would operate actively also for example in the residents' associations or in politics. This was not the case, however. Instead the seniors regarded the community house as the channel of the influencing which functions genuinely. Their objective is to promote the collaboration within the community and to prevent social exclusion especially among elderly persons. As volunteers, the seniors influence in many different ways: they lead functional groups and peer groups, enlighten, promote interaction between the separate inhabitant groups and function as background agents. They can be called the socio-cultural inspirers of their community and residential area. In the light of the results, the volunteering of these senior citizens appeared as a quiet but successful form of indirect influencing.

Keywords: civic society, active citizenship, influencing, volunteering, community, seniors, elderly people

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Kalliolan settlementti ja kansalaistoiminta	7
2.1	Settlementtiliikkeen synty	8
2.2	Alkuvaiheet Suomessa	9
2.3	Kalliolan kansalaistoiminta	9
3	Kansalaisyhteiskunta, aktiivinen kansalaisuus ja kansalaisvaikuttaminen	10
3.1	Kansalaisyhteiskunta	11
3.2	Aktiivinen kansalaisuus	12
3.3	Kansalaisvaikuttaminen	13
3.4	Vapaaehtoistoiminta	15
4	Näkökulmia ikääntymiseen ja voimavaraisuuteen	16
4.1	Ikääntymisen monet kasvot	16
4.2	Voimavaraisuus ja elämänlaatu	18
5	Yhteisön ja yhteisöllisyyden olemuksesta	20
6	Aiempia aiheeseen liittyviä tutkimuksia	21
7	Tutkimuksen toteutus	24
7.1	Teemahaastattelun periaatteet ja toteutus	24
7.2	Sisällönanalyysi	26
8	Seniorit vaikuttajina	27
8.1	Vaikuttamisen väylä	28
8.2	Toimijoina	32
8.3	Valistajina	35
8.4	Vertaisina	37
8.5	Taustavaikuttajina ja sillanrakentajina	40
8.6	Innostajina	43
9	Vapaaehtoisten tukeminen	43
9.1	Hyvät käytännöt	44
9.2	Tuen tarpeet ja kehittämiskohteet	46
10	Yhteenveto	49
11	Pohdinta	53
	Lähteet	56
	Kuvat	59
	Taulukot	60
	Liitteet	61

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aihe liittyy seniorien kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan sekä sen kehittämiseen. Kalliolan setlementin seniori-ikäisten vapaaehtoistojen omien kokemusten ja näkemysten avulla pyrin rakentamaan tarkempaa kuvaa siitä, millaisia osallistujia ja vaikuttajia he ovat yhteisössään tai laajemmin asuinalueellaan. Tutkielmassani on nimenomaisesti vaikuttamisnäkökulma – haluavatko seniorit vaikuttaa ja millä tavoin? Entä millainen on heidän kokemuksensa oman toimintansa merkityksestä?

Tarkastelen Espoon Matinkylässä sijaitsevan Asukastalo Kylämajan vapaaehtoisten rooleja, tavoitteita ja toimintatapoja sekä vaikuttamisen väyliä. Lisäksi kartoitan toimintaan liittyviä tuen tarpeita ja jo olemassa olevia, hyviksi havaittuja tukikäytäntöjä.

Tutkielmani aiheen taustalla on innostava harjoittelukokemukseni Asukastalo Kylämajassa, jossa sain monipuolisesti perehtyä sekä senioreille suunnattuun että heidän omaehtoisesti kehittämäänsä toimintaan. Erityisen merkityksellinen oli lisäksi tilaisuuteni osallistua opiskelijan ja havainnoitsijan roolissa Laurea-ammattikorkeakoulun, Espoon kaupungin ja Kalliolan setlementin yhteistyössä järjestämään SenioriOsaaaja-koulutukseen, joka tarkoituksena on muun muassa kehittää osanottajien valmiuksia toimia vapaaehtoisina ja edistää heidän verkostoitumistaan.

Harjoitteluni ajan olin mukana myös VAHVA-senioriverkoston toiminnassa. Matinkylän ja Olarin alueen projektin tarkoitus oli tarjota ikäihmisille toimimisen, osallistumisen ja yhdessä olon mahdollisuuksia järjestämällä monimuotoista toimintaa yhdessä vapaaehtoisten kanssa sekä avaamalla mahdollisuuksia erilaisille omaehtoisille toiminnoille. Päämääränä oli koota toimiva vapaaehtoisten ryhmä, joka projektin päättymisen jälkeen pyörittää senioritoimintaa alueella. (VAHVA-senioriverkosto 2013.)

Kylämajassa kiinnostuin siis seniorien parissa tehtävästä työstä. Opinnäytetyöni aihe täsmen-tyi seurattuani yhteiskunnallista keskustelua ikääntymisestä ja eläkeläisyydestä. Edelleen sitä leimaa negatiivisuus: puhutaan usein huoltosuhteen heikkenemisestä ja kestävyysvajeen kasvusta. Ikääntyminen on uhka, taloudellinen ongelma, iäkkäämmät ihmiset nähdään objekteina ja vanhuus kielteisenä ilmiönä. Tietenkin kansantaloudelliset haasteet ja vanhuuden mukanaan tuomat vaikeudet ovat osaltaan realismia, mutta on syytä tarkastella ikääntymistä myös positiivisesta näkökulmasta – mahdollisuuksien ja vahvuuksien kannalta. On nähdäkseni kuitenkin vältettävä myös toista, yltiöpositiivista ääripäätä, jolloin aktiivisuutta pidetään arvonn mittana tai ainoana oikeana tapana ikääntyä.

Erityisen kimmokkeen työni sai Ikäinstituutin internet-sivuilla 18.10.2013 julkaistusta tutkija Suvi Friedin kolumnista "Ikäihmisten osallisuus on yhteiskunnan voimavara". Kirjoittaja totesi, että Suomessa ikäihmisten vapaaehtoisuuden ajatellaan usein rajoittuvan muiden vanhojen ihmisten tai lasten auttamiseen. Fried korostikin laajemman näkökulman tarpeellisuutta tarkasteltaessa seniorien toimintaa. Hän peräänkuulutti konkreettisten esimerkkien tarvetta, erilaisten osallistumisen tapojen tunnistamista ja yhteen kokoamista. (Kolumni 2013.)

Näiden kokemusten ja ajatusten innoittamana pyrin siis selvittämään, miten asukastalon vaikutuspiirissä olevat seniorit pyrkivät toimimaan yhteisönsä ja asuinalueensa hyväksi. Näkökulmaa täydentää lisäksi Kylämajassa toimivan ohjaajan haastattelu.

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen. Tiedonhankintamenetelmänäni käytin henkilökohtaisia teemahaastatteluja seniorien omien tulkintojen ja omaäänisyyden korostamiseksi. Haastateltavien joukko koostui harkinnanvaraisesti Asukastalo Kylämajan aktiivisimmista eläkkeellä olevista toimijoista. Seniori-käsite tässä tutkielmassa ymmärretään laajasti, sillä nuorin haastatelluista on viisissäkymmenissä ja vanhin yli seitsemänkymmentävuotias. Tätä lähtökohtaa vasten on tärkeää tarkastella erilaisia ikääntymiseen liittyviä käsityksiä, jotka muodostavatkin osan teoreettista viitekehystäni. Lisäksi siihen kuuluvat kansalaisyhteiskunnan, aktiivisen kansalaisuuden ja kansalaisvaikuttamisen käsitteet sekä vapaaehtoistoiminnan määritelmät. Tarkastelen myös käsityksiä voimavaraisuudesta sekä yhteisöä ja yhteisöllisyyttä ilmiöinä. Tiivistetysti esittelen myös joitakin aiempia aihepiiriin liittyviä tutkimuksia.

Aivan aluksi esittelen kuitenkin seniorien toiminnan mahdollistavan organisaation – Kalliolan settlementin – toimintaa, taustaa ja periaatteita. Tutkielmani tuloksia on tarkoitus hyödyntää Kalliolan settlementin vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä.

2 Kalliolan settlementti ja kansalaistoiminta

Pääkaupunkiseudulla vuodesta 1919 vaikuttaneen monialaisen Kalliolan settlementin toiminnassa kansalais- ja vapaaehtoistyö on keskeinen osa-alue kansalaisopistotoiminnan, lastensuojelun, nuorisotyön, päihdekuntoutuksen, seniorityön ja vammaistyön ohella. Kalliolan settlementin toiminta-ajatuksena on läpi elämän kestävä oppimisen mahdollistaminen, elämänhallinnan edistäminen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen tukeminen sekä yhteisöllisyyden toteuttaminen. (Kansalaistoiminta 2013.)

KALLIOLAN SETLEMENTTI

Kuva 1: Kalliolan Setlementin tunnus.

2.1 Setlementtiliikkeen synty

Kansainvälisen setlementtiliikkeen juuret ovat 1800-luvun lopun Lontoossa. Liikkeen synnyn taustalla oli nopea teollistuminen ja siihen liittyneet ongelmat. Muuttoliike maalta kaupunkiin oli kiihkeää ja muun muassa puutteellinen infrastruktuuri kurjisti työväenluokan oloja. Epäkohdat herättivät kuitenkin parempiosaisen väestön sosiaalisen omantunnon. Lontoon East Endin slummikortteleissa työskennellyt kirkkoherra Samuel Barnett pohti lievityskeinoja seurakuntalaistensa aineelliseen ja henkiseen hätään. Avukseen hän pyysi Oxfordin ja Cambridgen yliopistojen opiskelijoita. (Peltola, J. 2009, 19; Rajamäki, M. 2013.)

Vuonna 1884 perustettiin ensimmäinen setlementti Toynbee Hall Lontoon East Endin työläiskortteliin. Setlementin tavoitteena oli sosiaalisen ja sivistyksellisen toiminnan luominen köyhien ihmisten asuinalueille. Ensimmäiset vapaaehtoiset olivat juuri yliopistojen opiskelijoita ja opettajia. Toynbee Hallin lisäksi syntyi nopeasti uusia setlementtejä, joiden toiminnassa korostui kristinuskon sanoman välittäminen. (Rajamäki, M. 2013; Peltola, J. 2009, 19.)

Tällaisiin setlementteihin asetuttiin siis asumaan köyhille alueille, olemaan apuna ja edistämään asukkaiden oppimisen, yhdessä tekemisen, osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Tämä konkreettinen *asettuminen* (engl. *to settle, a settlement*) onkin koko liikkeen nimen taustalla. Köyhiä ihmisiä haluttiin tukea omien elinolojensa kohentamisessa irtautumalla kuitenkin hyväntekeväisyydestä, jonka nähtiin olevan ylhäältä alas suuntautuvaa, ihmisiä alistavaa toimintaa. Periaatteena oli, että työläiset kohdattiin yksilöinä, ei hahmottomana massana. (Rajamäki, M. 2013; Peltola, J. 2009, 19–21.)

Yhdysvalloissa Toynbee Hallin esimerkin mukainen toiminta käynnistyi vuonna 1889, kun Jane Addams perusti Chicagoon Hull House -setlementin. Alkuaikoina senkin toimintaa ohjasivat kristilliseen lähimmäisenrakkauteen perustuvat näkemykset. Myöhemmin lähestymistapa muuttui lähinnä yhteiskuntafilosofiseksi ja tieteelliseksi. Tähän vaikutti muun muassa Addamsin kiinnostus selvittää yhteiskunnallisia epäkohtia tieteellisen tutkimuksen keinoin. Setlementtiliike onkin mihinkään tiettyyn ideologiaan sitoutumatta ottanut vaikutteita monista lähteistä ja samalla tuottanut uutta. Jane Addamsia pidetään yhdyskuntatyön ja yhteisö-sosiaalityön kantaäitinä. (Väisänen ym. 2011, 3–4; Rajamäki M. 2013.)

Setlementtitalo Hull Housesta muodostui paikka, jossa erityisesti maahanmuuttajat erilaisista yhteisöistä kokoontuivat oppimaan, keskustelemaan, syömään ja hankkimaan valmiuksia, joita tarvitaan uuteen maahan kotoutumisessa. (Rajamäki M.2013)

2.2 Alkuvaiheet Suomessa

Suomalaisen setlementtityön edelläkävijä oli kansalaisaktiivi ja raittiusasianainen Alli Trygg-Helenius. Englantilaisen ja yhdysvaltalaisen setlementtityön innoittamana hän perusti vuonna 1890 Sörnäisten kansankodin, josta luotiin työväestön omaehtoisen sivistystoiminnan paikka. (Peltola, J. 2009, 15–17.)

Pastori Sigfrid Sirenus oli tutustunut setlementtityöhön toimiessaan 1900-luvun alussa Lontoossa suomalaisen merimieskirkon pappina. Ensimmäinen Lontoon-mallin mukainen setlementtitalo, kristillis-yhteiskunnallinen työkeskus Kalliola, perustettiin vuonna 1919 Helsingin Kallioon, työväen ja suurten perheiden kansoittamaan kaupunginosaan. Kalliolan alkuvaiheen toimintaan kuuluivat yhteiskunnalliset luennot ja esitelmätilaisuudet, lapsi- ja nuorisotyö, ylioppilaskotitoiminta, retket ja leirit, urheilu ja liikunta sekä sosiaalinen auttamistyö. (Historia 2014; Rajamäki, M. 2013.)

Sisällissodan jälkimainingeissa setlementtityössä korostui yhteyksien rakentaminen yhteiskunnallisesti ja poliittisesti eri tavoin ajattelevien välille. Pastori Sirenus määritteli toiminnan tavoitteet seuraavasti: "Koko toiminta pyrkii eri ikäluokkien keskuudessa puoluehengestä vapaalla, yleisinhimillisellä, sisäistä uudistusta ja kasvatusta tarkoittavalla työllä päämääräänsä, ihmiselämän ja kansan eheyttämistä saavuttamaan." Pyrkimyksenä oli ajaa heikkojen ja sortettujen oikeutta. Setlementin toimintaa hallitsi vapauden periaate. Keneltäkään ei vaadittu selontekoa uskonnollisesta, yhteiskunnallisesta tai poliittisesta kannasta. (Historia 2014.)

2.3 Kalliolan kansalaistoiminta

Nykyisin Kalliolan kansalaistoiminnan tarkoitus on edistää hyvinvointia, osallisuutta ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta yhteistoiminnassa yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kans-

sa. Kalliolan kansalaistoiminnan muotoja ovat muun muassa asukastalot, neuvonta ja tuki sekä vapaaehtoistoiminta. Toimintaa rahoittaa pääosin Raha-automaattiyhdistys. (Kansalais-toiminta 2013.)

Ensimmäinen Kalliolan settlementin ylläpitämä asukastalo perustettiin Itä-Pasilaan vuonna 2008 yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa. Asukastalotoiminnan alkuvaiheessa muotoiltiin seuraavanlainen visio:

”Asukastalo on settlementtitarvoin perustuva, asukkaiden omaa toimijuutta ja keskinäistä vuorovaikutusta tukeva kohtaamispaikka, kokoontumistila ja toimintapiste. Se vastaa toiminnoillaan paikallisista olosuhteista nouseviin haasteisiin ja on aktiivinen toimija asukkaiden hyvinvointia edistävissä asioissa. Toiminnan perustana oleva yhteistoiminnallisuus ja vuorovaikutuksellisuus mahdollistavat vastavuoroisten suhteiden ja luottamuksen syntyä erilaisten ihmisten välillä, mikä voi osaltaan vahvistaa alueen sosiaalista pääomaa.” (Väisänen, V., Immonen, S. & Ojaksela, A. 2011, 3.)

Settlementtityön näkökulmasta asukastalotoiminnan rakentamisessa oli kyse paluusta settlementtityön juurille. Tämä tarkoitti settlementtityön perustana olevan ajattelun, toimintaperiaatteiden ja -tapojen tietoista kokeilua ja soveltamista nykyoloihin. (Väisänen, V. ym. 2011, 5.)

Espoon Matinkylässä sijaitseva Asukastalo Kylämaja perustettiin vuonna 2011. Sitä ylläpitävät Kalliolan settlementti, Espoon kaupunki ja Espoon mielenterveysyhdistys Emy ry. Asukastalo Kylämaja on kaikille, erityisesti Suur-Matinkylän asukkaille, avoin kohtaamispaikka, jossa ihmisillä on mahdollisuus osallistua toimintaan tai järjestää sitä itse. Kylämaja tarjoaa tilat kävijöiden omalle toiminnalle, ja henkilökunta tukee työnsä puitteissa toiminnan käynnistämisessä. (Kylämaja 2013.)

Asukastalossa vapaaehtoistoimijoiden panos on merkittävä. Vapaaehtoinen voi toimia Kylämajassa monenlaisissa eri tehtävissä, esimerkiksi lukupiirin ohjaajana, miestenryhmän isäntänä, suomen kielen keskustelukerhon vetäjänä, atk-tutorina tai käsityökerhossa. Talossa kannustetaan myös esittämään omia ideoita ja aloittamaan aivan uutta toimintaa. (Kylämaja 2013.)

3 Kansalaisyhteiskunta, aktiivinen kansalaisuus ja kansalaisvaikuttaminen

Nämä kolme käsitettä muodostavat olennaisen osan tutkielmani viitekehyksestä. Lisäksi tarkastelen tässä luvussa vapaaehtoistoimintaa, joka on Aaro Harjun (2005, 70) mukaan aktiivisen kansalaisuuden konkreettinen ilmentymä.

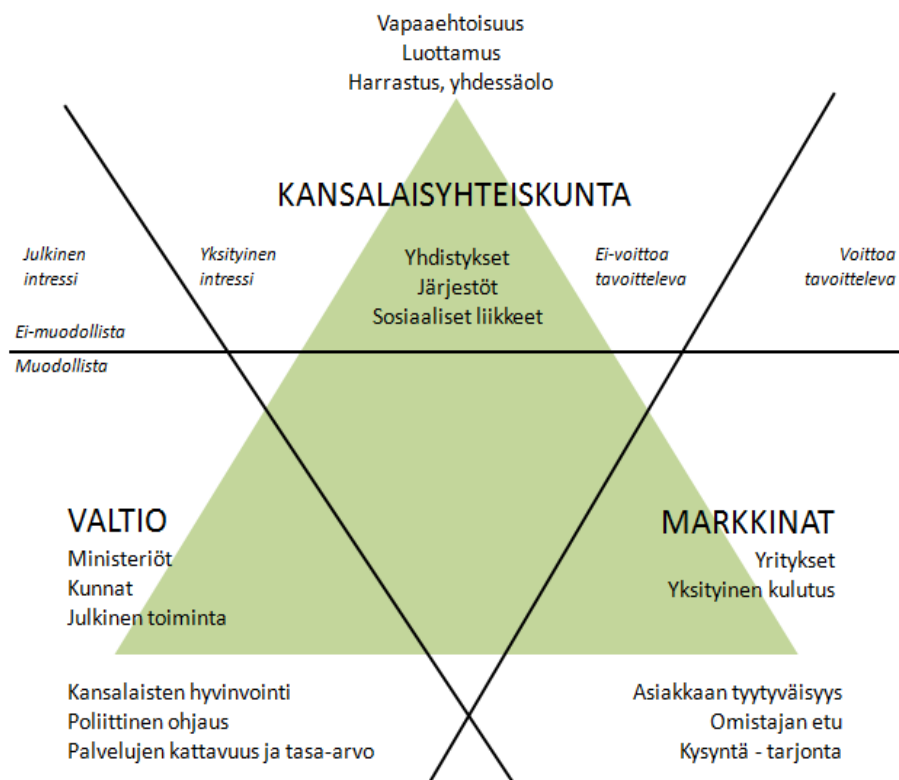
3.1 Kansalaisyhteiskunta

Oikeusministeriön julkaisemassa Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportissa *Kohti aktiivista kansalaisuutta* todetaan, että sosiaalisen pääoman rapautuminen, sosiaalisten ongelmien syveneminen ja ihmisten yhteiskunnallisen osallistumisen väheneminen ovat saaneet aktiiviset kansalaiset ja päättäjät pohtimaan, miten ihmisten hyvinvointia voitaisiin parantaa ja miten varmistaa demokraattisen yhteiskuntajärjestelmän legitimiisyys. Yhdeksi vastaukseksi nousee tällöin kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen. Toimikunnan mukaan kansalais- ja järjestötoiminta muodostaa suomalaisen kansalaisyhteiskunnan ytimen. Kansalaistoiminnan kautta voidaan luoda toiminnan ja kohtaamisen paikkoja erilaisille ja eri-ikäisille ihmisille. Se tarjoaa mahdollisuuksia toimintaan, osallistumiseen ja vaikuttamiseen sekä synnyttää näin tärkeän osallisuuden tunteen. (Oikeusministeriö 2006, 13.)

Kansalaisyhteiskunta muodostuu kansalaisten omaehtoisesta toiminnasta: kansalais- ja järjestötoiminnasta, säätiöiden, rahastojen ja pienimuotoisten osuuskuntien työstä, ammattiliittojen ja puolueiden toiminnasta sekä vapaasta sivistystyöstä. Kansalaisyhteiskunta poikkeaa olemukseltaan sekä julkisesta että yksityisestä sektorista. Se rakentuu nimenomaan ihmisten aktiivisuuden, vapaaehtoisuuden ja yhteisöllisyyden varaan. (Oikeusministeriö 2006, 13.)

Aaro Harju selventää, että kansalaisyhteiskunta ei tarkoita vain ihmisten vapaamuotoiseen yhteistoimintaan perustuvaa elämänpiiriä, vaan se sisältää myös vaikuttamisen ja vallankäytön elementit. Harju lisää kansalaisyhteiskuntaan kuuluviksi myös seurakunnat, sillä seurakunnallinen toiminta on luonteeltaan hänen mukaansa kansalaisyhteiskunnallista eli omaehtoisuuteen perustuvaa, yhteisöllistä ja taloudelliseen voittoon pyrkimätöntä. Harju kirjoittaa, että kansalaisyhteiskunta, valtio ja markkinat toimivat rinnakkain ja lomittain. Yksikään kolmesta ei ole alisteinen toiselle, sillä jokaisella on oma tehtävänsä, paikkansa ja toimintalogiikkansa. (Harju 2005, 66–67.)

Yhteiskuntakokonaisuutta kuvataan yleensä jakamalla yhteiskunta neljään sektoriin: julkiseen, yksityiseen, kolmanteen (järjestöt ja säätiöt) ja neljänteen (perheet ja sosiaaliset verkostot). Toisen mallin mukaan voidaan erottaa julkinen sektori yksityisestä markkinasektorista ja kansalaisten omaehtoisesta toiminnasta. Alla esitetyssä mallissa ihmiset verkostoineen ovat keskiössä – toimien kaikilla kolmella yhteiskunnan osa-alueella. (Oikeusministeriö 2006, 20.)

Kuva 2: Yhteiskunnan kolme päätoimintalohkoa. Muokattu Juha Heikkalan laatimasta kaavios-
ta. (Oikeusministeriö 2006, 20.)

3.2 Aktiivinen kansalaisuus

Kansalaisyhteiskunta 2006 -raportissa todetaan, että kansalaisuus voidaan jakaa passiiviseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen sekä painotetaan, että myös passiivisen kansalaisuuden tulee olla hyväksyttyä. Vapaassa yhteiskunnassa ketään ei voi pakottaa aktiivisuuteen, vaikka siihen toisaalta tulee kannustaa. Passiivinen kansalaisuus edustaa siis statuksellista kansalaisuutta. Tällöin ihminen jää objektiksi, mutta voi kuitenkin nauttia kansalaisen perusoikeuksista ja -vapauksista. (Oikeusministeriö 2006, 44.)

Ihminen voi olla aktiivinen kansalainen monella tapaa: henkisesti, kulttuurisesti, aatteellisesti, yhteiskunnallisesti, poliittisesti ja toiminnallisesti. Ihmiset voivat osallistua ja vaikuttaa kansalaisina aatteellisissa yhdistyksissä, puolueissa ja ammattiliitoissa. Toisaalta he voivat olla myös tietoisia valintoja tekeviä tapa- tai kuluttajakansalaisia. Myös järjestelmien ja rakenteiden ulkopuolinen aktiivinen kansalaisuus on oikeusministeriön selvityksen mukaan yleistynyt. Eräs sen ilmenemismuodoista on ihmisten ad hoc -tyyppinen (tiettyä tarkoitusta varten tapahtuva) liikehtiminen kunnallisten palveluiden puolesta omilla asuinalueillaan. (Oikeusministeriö 2006, 44.)

Aaro Harjun mukaan aktiivinen kansalaisuus tarkoittaa neljää asiaa: ihmisen identiteettiä, osallistumista, kohtaamista ja välittämistä. Harju haluaa avata ja konkretisoida käsitteen ihmisläheisesti, jotta aktiivinen kansalaisuus muuttuisi eläväksi ja inspiroivaksi. (Harju 2005, 68.)

Harju (2005, 68) esittää, että identiteetti pitää sisällään aktiivisen kansalaisuuden ydinajatuksen ja antaa ihmiselle viitekehyksen, jonka avulla hänen on mahdollista hahmottaa oma paikkansa yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Ellei ihmisellä ole selkeää arvomaailmaa, jonka varaan hän elämänsä rakentaa, hänen on vaikea olla aktiivinen, yhteistä hyvää tavoitteleva kansalainen.

Osallistuminen puolestaan konkretisoi aktiivisen kansalaisuuden. Osallistuminen tuottaa osallisuuden ja mahdollisuuden vaikuttaa. Se on kuitenkin ensisijaisesti tahto- ja motivaatiokysymys. Osallisuudessa on kyse syvällisestä, viime kädessä identiteettiin ulottuvasta kokemuksesta tai jäsenyyden tunteesta yhteisössä ja mahdollisuudesta olla rakentavasti mukana yhteisöllisissä prosesseissa. Osattomuus on osallisuuden vastinpari. Tällöin ihminen on osaton joistakin yhteiskunnallisesti tärkeinä pidetyistä asioista, kuten sosiaalisista suhteista, taloudesta ja työmarkkinoista tai demokraattisesta järjestelmästä. Osallisuus on ennen kaikkea tunne- ja kokemuseräinen asia. Aaro Harjun mielestä vapaaehtoistoiminta on yksi hedelmällisimmistä tavoista tuottaa osallistumista ja osallisuutta. (Harju 2005, 69.)

Aktiivisen kansalaisuuden kolmas ulottuvuus on kohtaaminen. Harjun mukaan ihminen sosiaalisena olentona kaipaa läheisyyttä, keskustelua ja mielipiteiden vaihtoa, yhteisiä kokemuksia, joita jakaa toisten kanssa. Kun siis identiteetissä katse on itseen päin, kohtaamisessa katse suuntautuu toiseen ihmiseen. Neljäs näkökulma on välittäminen, joka tuo käsitteeseen inhimillisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Välittäminen lähtee Harjun sanoin omasta itsestä. Omas- ta itsestä huolta pitämisestä seuraa toisista välittäminen. Tämä välittämisen kehä laajenee itsestä ja toisista ihmisistä lähiyhteisöön ja koko yhteiskuntaan. Näin välittämisen filosofia antaa aktiivisen kansalaisuuden käsittelyyn empaattisuuden, humanisuuden ja sosiaalisen vastuun näkökulman. (Harju 2005, 69–70.)

3.3 Kansalaisvaikuttaminen

Anne Ilvonen (2011, 11) määrittelee vaikuttamisen ytimekkäästi. Se on aktiivista tekemistä sekä kannanottoja omiin, yhteisiin ja julkisiin asioihin. Yksinkertaisimmillaan vaikuttaminen voidaan ymmärtää viestinnäksi, jonka tavoitteena on muuttaa viestin kohteena olevan henkilön tai ihmisryhmän käsityksiä jostakin asiasta tai ilmiöstä.

Keskeisiä viestinnän keinoja puolestaan ovat suostuttelu ja sosiaalinen vaikuttaminen. Sosiaalisen vaikuttamisen tavoitteena on vaikuttaa siihen, miten ihminen havaitsee todellisuutta ja toimii. Tämä vaikutus voi olla joko tiedollinen, asenteellinen tai käyttäytymiseen liittyvä. Vaikuttaminen on myös henkilökohtaisen tai yhteisön vallan käyttämistä siten, että saadaan edistettyä tärkeäksi koettua asiaa. Suomessa kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet on kirjattu perustuslakiin. (Ilvonen 2011, 11–12.)

Oikeusministeriön julkaisemassa raportissa kiinnitetään huomiota siihen, että yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinot ovat muuttuneet radikaalisti, eikä kansalaisten kiinnostus kanavoidu enää poliittisissa puolueissa toimimiseen samassa määrin kuin aiemmin. Edustuksellinen demokratia potee joidenkin väestöryhmien silmissä uskottavuuskriisiä. Yhä tärkeämmäksi onkin nousemassa niin kutsuttu arkielämän politiikka, jossa vaikuttaminen tapahtuu jokapäiväisissä käytännöissä. Uusia vaikuttamisen muotoja yhdistää se, että ohjat otetaan omiin käsiin eikä vain luoteta suurten kollektiivien toimintaan tai valittuihin edustajiin. (Oikeusministeriö 2006, 46–47.)

Kuitenkin viime vuosikymmeninä lähidemokratian ja esimerkiksi asukastoiminnan toteutumisesta on noussut esiin myös negatiivisia tuloksia. Tutkijat ovatkin kysyneet, onko asukkaiden aktiivisuudelle edes tilausta, vai onko niin, että tarjotut osallistumisen ja vaikuttamisen kohteet ja keinot eivät vastaa asukkaiden toiveita. Ristiriitaisista tuloksista huolimatta kokemukset ovat osoittaneet, että asukkailla on halua osallistua omaa aluettaan koskevien asioiden hoitoon ja kehittämiseen, mikäli siihen tarjoutuu mahdollisuus ja asukkaat kokevat voivansa todellisesti vaikuttaa. Näennäisdemokratia ei kiinnosta suomalaisia. (Oikeusministeriö 2006, 52–53.)

Tutkijat huomauttavat, että ihmisten mukaan saaminen alueidensa kehittämistyöhön edellyttää muun muassa seuraavia asioita: alueella pitää olla yhteinen kokoontumis- ja toimintatila, toiminnalla on oltava organisoidut puitteet ja vetäjä, toiminnan tai hankkeen tulee olla konkreettinen ja riittävän pienimuotoinen, ihmisillä tulee olla tunne tai kokemus siitä, että he tulevat kuulluiksi ja voivat viedä asioita eteenpäin. (Oikeusministeriö 2006, 53.)

Vapaaehtoistoiminta on Anne Ilvosen mukaan eräs välillisen vaikuttamisen muodoista. Osallistuminen puolestaan on ikään kuin vaikuttamisen esiaste, joka mahdollistaa vaikuttamisen. Lähtemällä mukaan johonkin toimintaan, ottamalla kantaa asioihin ja innostumalla ihminen muuttuu osallistujasta aktiiviseksi vaikuttajaksi. (Ilvonen 2011, 10, 23.)

3.4 Vapaaehtoistoiminta

Aaro Harju siis määrittelee vapaaehtoistoiminnan aktiivisen kansalaisuuden konkreettiseksi ilmentymäksi, jossa toteutuvat aiemmin mainitut neljä ulottuvuutta (identiteetti, osallisuus, kohtaaminen ja välittäminen). Tehdessään ilmaista työtä muiden ihmisten ja yhteisönsä hyväksi hän on kiistatta aktiivinen kansalainen. Hän on mukana omana persoonanaan, hän osallistuu ja toimii, kohtaa muita ihmisiä ja välittää sekä heistä että yhteisistä asioista. (Harju 2005, 70.)

Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan keskeisimpiin ominaispiirteisiin ja vahvuuksiin kuuluu juuri vapaaehtoisuus. Pääosa vapaaehtoistoiminnasta tehdään Suomessa kansalaisjärjestöissä tai ihmisten muussa omaehtoisessa kansalaistoiminnassa. (Oikeusministeriö 2006, 24.)

Anne Birgitta Yeung sanoo, että vapaaehtoistoiminta on perinteisesti määritelty vapaaehtoisuuden ja palkattomuuden käsitteiden kautta. Vapaaehtoistoiminnan periaatteisiin kuuluvat lisäksi muun muassa vastavuoroisuus, tasa-arvoisuus, ei-ammattimaisuus ja luottamuksellisuus. Vapaaehtoistoimija nähdään yhteistyökumppanina, joka on vaitiolovelvollinen, puolueeton ja vastuuntuntoinen. Toisaalta on tärkeää ottaa huomioon myös toimijan oikeudet, joita ovat tuen ja rohkaisun saaminen sekä yksilön autonomisuuden toteutuminen. (Yeung 2002, 11.)

Marianne Nylund ja Anne Birgitta Yeung (2005, 14–15) toteavat, että vapaaehtoistoiminnan ilmiöistä on käytetty erilaisia käsitteitä yhteiskunnallisten muutosten eri vaiheissa. Pidemmällä aikajanelalla niihin ovat kuuluneet esimerkiksi talkootyö, vapaa huoltotyö ja hyväntekeväisyys, viime vuosikymmeninä etenkin vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoisuus ja vapaaehtoistyö. Vastaavalla tavalla on puhuttu vertaistoiminnasta esimerkiksi käsitteillä oma-apu, keskinäinen tuki ja vertaistuki. Nylundin ja Yeungin mukaan kaikki edellä mainitut käsitteet kertovat ajastaan ja kontekstistaan, mutta yhdessä ne kuvastavat vapaaehtoistointakentän moninaisuutta, joka tuo heidän mielestään voimaa vapaaehtoistointaan ja sen tutkimukseen. He siis käyttävät eri käsitteitä rinnan toistensa kanssa, eivätkä keskity niiden eri painotuksiin.

Brita Koskiahon puolestaan sanoo, että käsitteen valinta on osa kamppailua jonkin toiminnan määrittämisessä ja mielikuvan muodostamisessa. Hänen mukaansa vapaaehtoistyö painottaa yksilön toimintaa. Yksilö siis tekee toimintaratkaisunsa omasta vapaasta tahdostaan. Kuitenkin yksilötoiminta tapahtuu organisoituna, osana laajempaa intentionaalista toimintaa. Koskiahon mukaan useinkin vapaaehtoistyö ymmärretään yksilöiden tai ryhmien konkreettiseksi toiminnaksi ja vapaaehtoistoiminta taas tätä toimintaa organisoivien järjestöjen toiminnaksi. (Koskiahon 2001, 16.)

Omassa tutkielmassani käytän käsitteitä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta Nylundin ja Yeungin tapaan neutraaleina synonyymeina – kuitenkin ottamalla samalla huomioon haastateltiemieni seniorien mahdollisesti käsitteille antamat tulkinnat.

Jere Rajaniemi toteaa, että yhteiskunnan julkisen ja markkinasektorin näkökulma vapaaehtoistoimintaan kääntyy helposti katseeksi ylhäältä alaspäin. Sen rinnalle tarvitaan hänen mukaansa myös toinen näkökulma, joka suuntautuu selkeämmin alhaalta ylöspäin. Tällaisen näkökulman keskiössä on järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan osallistuvien kansalaisten arkinen kokemusmaailma ja sitä kautta rakentuvat tarpeet ja tavoitteet. (Rajaniemi 2009, 31.) Näitä tärkeitä vapaaehtoisten näkemyksiä ja kokemuksia olen osaltani halunnut olla tallentamassa.

4 Näkökulmia ikääntymiseen ja voimavaraisuuteen

Neljännessä luvussa käsitellään ensin erilaisia ikääntymiskäsityksiä ja niiden taustalla vaikuttavia ilmiöitä. Seuraavaksi pohditaan senioriteettia sosiokulttuurisesta näkökulmasta, joka mahdollistaa voimavarakeskeisen ajattelun.

4.1 Ikääntymisen monet kasvot

Asta Suomi ja Sinikka Hakonen toteavat, että nykyisin argumentointia ikääntyvästä väestöstä luonnehtii suurelta osin näkemys ikääntymisestä haasteena ja ikäihmisistä kulueränä, yhteiskunnan taakkana. Puhutaan lähinnä ongelmista, raihnaisuudesta ja sairauksista. Suomi ja Hakonen toivovatkin aktiivisempaa ja näkemyksellisempää otetta sekä yhteiskunnallisesti myönteisempää ja voimavaralähtöisempää ikäpuhetta pelkän ongelmapuheen sijaan. Heidän mielestään ennakoiva ja ehkäisevä ote on jäänyt marginaaliseksi. (Suomi & Hakonen 2008, 9.)

Gerontologiassa erilaisia näkökulmia ikääntymisen on kuitenkin nostettu esiin jo varhain. Vanhenemisen kaksijakoisuus on ollut selkeää. Se on yhtäältä raihnaantumista ja luopumista, toisaalta kypsyttää, valtaa ja kunnioitusta. Kahtalaisuus on jakanut sosiaaligerontologista ajattelua tiettyinä luopumisen ja kiinnipitämisen, irtautumisen ja aktiivisuuden dilemmana. Raija Julkunen mainitsee muun muassa aktiivisen ikääntymisen käsitteen esiintyneen amerikkalaisessa gerontologiassa viitisenkymmentä vuotta sitten. Jo tuolloin tutkijat esittivät, että sosiaalinen ja toiminnallinen osallisuus edisti vanhusten hyvinvointia. Aktiivisuusteorian mukaan optimaalinen ikääntyminen oli sitä, että ikääntyessään pystyi vastustamaan sosiaalisen maailman kaventumista. Aktiivisuusteoria siis alkoi luoda kuvaa ikääntymisestä terveenä, liikkuvana, luovana ja aktiivisena elämänvaiheena. (Julkunen 2008, 18–20.)

Viime vuosikymmeninä ikääntymistä on kuvattu kolmannen iän käsitteen avulla. Ilka Haarnin (2010, 10) mukaan kolmannella iällä tarkoitetaan työiän ja varsinaisen vanhuuden väliin elin-iän pidentyessä kehkeytyvää elämänvaihetta tai ajanjaksoa. Tätä käsitettä on eritelty alun perin esimerkiksi Peter Laslett jo 1980-luvun lopulla. Tutkijat ovat kuitenkin kritisoineet kolmannen iän käsitettä, koska sillä voidaan luoda jyrkkä raja myöhempään neljanteen ikään. Rajaamisen seurauksena kolmanteen ikään liitetyt seniorit ymmärretään aktiivisiksi toimijoiksi ja neljännelle iälle jää raihnaisuuden ja riippuvaisuuden merkitykset. (Hakonen 2008, 154–155.)

Aktiivisen ikääntymisen ohelle syntyi kaksi muuta käsitettä: onnistunut ja tuottava ikääntyminen. Julkunen toteaa, että onnistunut ikääntyminen on muovannut huomattavasti sosiaaligerontologista ajattelua, ja kyseisen vanhenemisen idean ovat omaksuneet työvälineekseen esimerkiksi hoivan ja sosiaalityön ammattikunnat. Onnistunut ikääntyminen on hänen mukaansa yksilön teko. Ikääntyvä voi omilla elämäntavoillaan – valikoimalla, kompensoimalla ja optimoimalla – vaikuttaa vanhenemisensa laatuun. Julkunen kuitenkin jatkaa, että nykyisissä onnistuneen vanhenemisen opeissa otetaan huomioon myös yhteisölliset edellytykset, esimerkiksi sosiaaliset verkostot, palvelut ja toimeentulo. (Julkunen 2008, 20–21.)

Asta Suomi ja Sinikka Hakonen puolestaan huomauttavat, että onnistunut ikääntyminen tai ikääntymisen hyvä käytäntö on ollut alkuperältään myönteinen, mutta voi kääntyä normitukseksi, jolloin ihmistä ulkopuolelta ohjataan ja velvoitetaan aktiivisuuteen ja tuottavuuteen. Suomi ja Hakonen kysyvätkin, miten vastuu jakautuu, jos yksilön omat voimavarat eivät riitä ikääntymisprojektin ylläpitämiseen. (Suomi ja Hakonen 2008, 243.)

Tuottavan ikääntymisen käsitettä on käytetty monitahoisesti. Julkunen sanoo idealla korostettavan sitä, ettei ihmisen taloudellinen hyödyllisyys välttämättä vähene iän myötä, vaan hänellä voi olla monia tuottavia rooleja kuluttajasta vapaaehtoistoimijaksi. Julkunen tulkitsemana sillä haluttiin lähinnä protestoida ajatusta ikääntymisestä tuottavuus- ja talouskasvun hidastajana. (Julkunen 2008, 21.)

Raija Julkunen puhuu poleemisesti ikääntymisen positiivisesta uudelleenkehystämisestä. Se sopii hänen mukaansa tilanteeseen, jossa yhteiskunta ikääntyy, sosiaalimenot kasvavat ja huoltosuhde heikkenee. Ikähaasteeseen pyritään vastaamaan pidentämällä työuria sekä korostetaan yksilön toimintakykyisyyden ja omatoimisuuden säilyttämistä. Hän toteaa kuitenkin, että aiempaa aktiivisempaa vanhuskuvaa ei voi perustella pelkästään yhteiskuntapoliittisilla intresseillä, sillä myös ikääntyvät haluavat määritellä oman yhteiskunnallisen paikkansa uudelleen. (Julkunen 2008, 27.)

Yhä suosituimmaksi tullut positiivinen ikäpolitiikka pyrkii siis korvaamaan ikääntymiseen liitettyjä negatiivisia käsityksiä positiivisilla. Riippuvuuden, taantumisen ja taloudellisen kuormittavuuden ominaisuuksien tilalle on nostettu aktiivisuuden ja positiivisuuden mielleyhtymiä. (Julkunen 2008, 27.)

Ikääntymisen kaksijakoisuuteen pohjaavat Julkunen mukaan myös tuoreemmat näkökulmat. Ensimmäinen korostaa ikääntyvien voimavaroja ja vanhojen ihmisten voimaantumista. Toinen taas on haavoittuvuuden näkökulma, joka kiinnittää huomiota muun muassa vanhusten keskimmäiseen eriarvoisuuteen. Julkunen toteaa kriittisen gerontologian hengessä, että nykyinen politiikka, joka pyrkii tuottamaan voimaannutettuja ja aktiivisia subjekteja, tuottaa myös hylkäämistä ja ikääntymisen riskien yksilöllistämistä. (Julkunen 2008, 22.)

Kuin vastapainona edellä käsitellyille moninaisille ikääntymiskäsityksille Leena Kurki viittaa alun perin Carolina Elizasin nimeämiin eläkkeelle jäämisen tapoihin ja nostaa niistä esiin solidaarisen eläkeläisyyden käsitteen. Kurjen mielestä solidaarisella eläkeläisyydellä voi olla tulevaisuudessa vahva yhteiskunnallinen merkitys ja se voi osaltaan muuttaa käsitystä vanhuudesta. Yleensä ajatellaan, että eläkkeelle jäädessään ihminen menettää työnsä ja sosiaalisen asemansa. Kurjen esittelemän näkemyksen mukaan eläkeläisyys sitä vastoin vapauttaa ikäihmisen pelkästä vapaa-ajan viettämisen mallista. Tällöin vapaudutaan toteuttamaan luovasti sekä omaa persoonallista kutsumusta että elämään yhdessä toisten kanssa ja löytämään yhteisiä päämääriä. Eläkkeelle jääminen ei olekaan siis "olemista" vaan toimintaa. Itse asiassa ihmiset kieltäytyvät siis epätasa-arvoisesta tilanteesta, joka jättää heidät marginaaliin. (Kurki 2007, 125–126.)

Kurki painottaa, että vapautumiseen tarvitaan toiminnan uusia sosiokulttuurisia muotoja, joita muun muassa vapaaehtoistyö voi tarjota. Tämän ajattelutavan mukaan se hyödyllisyys, joka ennen eläkkeelle jäämistä laskettiin tuottavuutena, etsii nyt uutta määritelmää. (Kurki 2007, 126.)

4.2 Voimavaraisuus ja elämänlaatu

Suomi ja Hakonen haluavat tarkastella senioriteettia sosiokulttuurisuuden näkökulmasta. Heidän mukaansa nimenomaisesti sosiokulttuurisuus mahdollistaa voimavaroista lähtevän ikäkulttuurin edistämisen. (Suomi & Hakonen 2008, 9.)

Yhtäältä sosiokulttuurisuus voidaan Hakosen mukaan määritellä sosiaalisesti kontekstiksi, jossa ikääntyvän ihmisen elämänkulku ja -historia, ikääntymisen paikat ja yhteiskunta yhdistyvät vuorovaikutukselliseksi kokonaisuudeksi. Sosiaalinen konteksti on siis suuntautumista seniorin voimavaroihin, kokemuksiin ja erilaisiin tapoihin ymmärtää ikääntymistä. Toisaalta sosiokult-

tuurisuus kohdistuu toimintaan sosiaalisessa kontekstissa. Sosiokulttuurinen toiminta korostaa yksilöllisten ja sosiaalisten prosessien vuorovaikutuksellisuutta ja kulttuurista rakentumista, ja siten vahvistaa sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä voimavaroja. (Hakonen 2008, 33–34.)

Käsite voimavaraisuus sisältää Riitta Haverisen mukaan monia näkökulmia. Siihen sisältyvät voimaantuminen, voimavarat, voimavaraistuminen ja valtaistuminen. Kyse on sekä voimavaroista että vallasta prosessina ja lopputulemana. (Haverinen 2008, 229.) Voimaantuminen osaltaan ymmärretään sekä subjektiiviseksi voimaantumiseksi että yhteiskunnalliseksi osallisuudeksi (Suomi 2008, 119).

Sinikka Hakonen kirjoittaa, että myönteinen, voimavarasuuntautunut asennoituminen mahdollistaa subjektiivisen voimaantumisen ja osallisuuden yhteiskunnassa. Voimaannuttavassa elämäntäytännössä arvostetaan ikäihmisten kokemus- ja arkitietoa, hiljaista tietämistä. (Hakonen 2008, 111.)

Elämänlaadun ulottuvuudet taas kiinnittyvät sosiokulttuuriseen seniorikäsitykseen ja voimavarojen ymmärtämiseen fyysisinä, psyykkisinä, sosiaalisina ja ympäristöllisinä (Hakonen 2008, 122). Hakonen määrittelee ikääntyvän elämän olevan laadukasta silloin, kun hänellä on voimavaroja. Hän viittaa Walkeriin ja Hennessyyn sekä laajaan brittiläiseen ikääntymisen tutkimusohjelmaan, jossa elämänlaadun ulottuvuuksiksi määriteltiin oleminen (being), kuuluminen johonkin (belonging) ja tuleminen joksikin (becoming). Olemisella tarkoitetaan tässä yhteydessä fyysisiä, psykologisia ja henkisiä näkökohtia. Kuuluminen johonkin sisältää ihmissuhteet ja niiden liittyvän fyysisen, sosiaalisen ja yhteisöllisen ympäristön. Tuleminen joksikin viittaa esimerkiksi elämäntavoitteisiin, vapaa-ajan pyrkimyksiin ja henkilökohtaiseen kasvuun. (Hakonen 2008, 122.)

Tutkielmani kannalta tärkeinä näyttäytyvät juuri sosiaaliset ja niihin sisältyvät kollektiiviset, ryhmää koskevat, voimavarat sekä ympäristölliset voimavarat. Pääoman luonteisesti ymmärrettynä kollektiivisiin resursseihin sisältyy myös inhimilliseen osaamiseen, osallisuuteen ja vaikuttamiseen kiinnittyvää pääomaa. Ympäristö puolestaan on yhtä aikaa sekä fyysistä että sosiaalista elämänlaatua. Sosiaalinen ulottuvuus merkitsee esimerkiksi eri-ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien ihmisten mahdollisuutta vuorovaikutukseen erilaisissa kohtaamisen paikoissa. Hakonen painottaa, että kodin ja sen lähiympäristön tulisi olla paikka ja tila, jossa voi säilyttää yhteyden toisiin ihmisiin. Koti voi siis myös syrjäyttää ihmisen osallisuudesta, jolloin elämänlaatuun kuuluva sosiaalinen identiteetti voi murtua. (Hakonen 2008, 130, 148.)

5 Yhteisön ja yhteisöllisyyden olemuksesta

Sinikka Hakosen mukaan yhteisön käsite voidaan ymmärtää monella tavalla. Yleensä kyse on ihmisten vuorovaikutuksen tavasta, heidän keskinäisestä yhteisyydestään. Käsitteen voi hahmottaa paikallis- ja asuinyhteisyytenä, johon liittyy vuorovaikutuksellista yhteiskunnallista toimintaa. Toiminnalliset yhteisöt sijoittuvat valtion ja tuotannon organisaatioiden ulkopuolelle. Näin ollen kyse on ihmisten keskinäisestä vuorovaikutuksen alueesta, kansalaisyhteiskunnasta. (Hakonen 2003, 205.)

Yhteisöön kuuluminen on kaksisuuntaista, sanoo Markku T. Hyypä. Tämä kaksisuuntainen vaikuttaminen on yhteisötunteen keskeisiä perusteita. Usein yhteisö yhdenmukaistaa jäsenenä toimimaan ja käyttäytymään samalla tavalla, mutta kansalaisyhteisöissä tällainen on vähäistä. Esimerkiksi vapaaehtoinen järjestö- ja seuratoiminta tapahtuvat yhteisöissä, jotka eivät yhdenmukaista liikaa. Toimiessaan yhteisöissä jäsenet integroituvat niihin ja tyydyttävät inhimillisiä tarpeitaan. Jos yhteenkuuluvuus jakautuu kaikille, yhteisö vahvistaa suotuisaa käyttäytymistä, mikä taas johtaa helposti yhteisiin arvoihin. Hyypä lisää, että yhteisöissä ihmiset kohtaavat toisensa paljaampina kuin arkisessa kanssakäymisessä ja joutuvat peilamaan omia ominaisuuksiaan muiden jäsenten vastaaviin. Tästä seuraa hänen mukaansa ryhmäterapien tuloksista tuttu omien heikkouksien, ongelmien ja vahvuuksien tiedostaminen. (Hyypä 2002, 26.)

Aaro Harju on pohtinut vapaaehtoistoimintaa yhteisöllisyyden muutoksessa. Hän argumentoi vuonna 2005, että nyky-Suomessa voi menestyä vain yksilöllinen yhteisöllisyys. Tämä on yhteisöllisyyttä, joka jättää tilaa ihmisten yksilöllisyydelle, mahdollistaa moniarvoisuuden ja -kulttuurisuuden ja hyväksyy erilaiset yhteisöllisyyden muodot. Statuksellisen ja toiminnallisen yhteisöllisyyden rinnalle oli noussut symbolinen yhteisöllisyys. Mielikuvalliset yhteisöt syntyvät, kun ihmiset haluavat samastua toisiin ihmisiin, joilla on esimerkiksi samanlainen ajatusmaailma, tyyli tai vaikkapa musiikkimaku. Uudenlaisen mediakentän ansiosta henkiset yhteisöt voivat rakentua maailmanlaajuisesti. Harju arveli aiemmin todennäköiseksi kehityssuunnaksi sen, että sukuun tai asuinpaikkaan perustuva statuksellinen yhteisöllisyys heikkenee, kun taas työhön ja harrastamiseen nojautuva yhteisöllisyys pysyy ja symbolinen yhteisöllisyys vahvistuu. (Harju 2005, 72–73.)

Muutamaa vuotta myöhemmin Harju (2010, 77) kirjoittaa kuitenkin yhteisöllisyyden muuttuvan koko ajan ja mainitsee statuksellisen yhteisöllisyyden jopa vahvistuneen. Edellytykset sukuyhteisöllisyydelle ja asuinyhteisöllisyydelle ovat siis jälleen olemassa ja niiden rinnalle on syntynyt vahvaa toiminnallista ja sopimuksellista yhteisöllisyyttä. Toiminnallista yhteisöllisyyttä edustaa juuri kansalaisyhteiskunta aktiviteetteineen. (Harju 2010, 77–78.)

Markku T. Hyypä (2002, 50) toteaa yhteisöllisyyteen viitattavan usein sosiaalisen pääoman käsitteellä, jolle on annettu erilaisia painotuksia ja joka on saanut osakseen myös kritiikkiä. Hyypän mielestä kansalaisyhteisöön sopivan määritelmän on muodostanut politiikan tutkija Robert D. Putnam, joka tarkoittaa sosiaalisella pääomalla kansalaisten keskinäistä luottamusta, normeja ja verkostoja, jotka parantavat yhteiskunnan toimintaa.

Kun sosiaalista pääomaa pyritään kartuttamaan, on sosiaalinen osallistuminen avainasemassa. Hyypä kutsuu kansalaisaktiivisuuden vahvistamista täysivaltaisuudeksi, joka tarkoittaa pysyviä toimia ja prosesseja, joilla tuetaan yksilöiden ja yhteisöjen aktiivista osallistumista yhteisten asioiden hoitoon. (Hyypä 2002, 50, 178.) Hyypä korostaa kolmannen sektorin vapaaehtoisen toiminnan merkitystä hyvinvoinnin kannalta ja sanoo sen perustuvan kansalaistoiminnan kasvattamaan sosiaaliseen pääomaan ja erityisesti ihmisten keskinäiseen luottamukseen. (Hyypä 2002, 73.)

Antti Hautamäki (2005, 57) jatkaa, että toiminta kansalaisyhteiskunnassa on osa elämän mielekkyyttä ja identiteetin rakentamista. Hänen mukaansa julkinen tila antaa mahdollisuuden aloitteellisuudelle ja luovuudelle, jotka taas voivat kehittyä vain suvaitsevassa moninaisuudessa. Yhteiskunnan taloudellinen menestys ei Hautamäen mielestä olisi mahdollista ilman näitä tekijöitä. Hautamäki toteaa, että kansalaisyhteiskunta on ihmisistä lähtevän aidon politiikan syntypaikka. Tässä hän ei tarkoita puoluepolitiikkaa, vaan kansalaisten keskinäistä toimintaa, toisin sanoen puhetta ja tekoja. (Hautamäki 2005, 59.)

Itä-Pasilan asukastalon ensimmäisiä vuosia kuvanneet Veikko Väisänen, Tuula Immonen ja Anu Ojaksela pohtivat juuri sosiaalisen pääoman osuutta ja toteavat, että settlementtiperustaisesta asukastalotoiminnasta löytyy elementtejä, joilla on potentiaalia vahvistaa sosiaalista pääomaa asukastaloyhteisössä ja sen ympäristössä. He huomauttavat, että Kalliolan settlementin asukastalotoiminta Pasilassa ei ole yhdistyksessä toimimista, vaan kansalaisten (työntekijät mukaan lukien) toimintaa, yhdessä ja erikseen. Väisänen, Immonen ja Ojaksela kysyvätkin, onko tämältyyppinen (yhdistyksen) toiminta omiaan vahvistamaan sosiaalista pääomaa enemmän kuin se, joka tapahtuu yhdistyksessä toimimisen puitteissa. (Väisänen ym. 2011, 52.)

6 Aiempia aiheeseen liittyviä tutkimuksia

Seniorien vapaaehtoistoimintaa ja elämäntapaa on tutkittu viime vuosina suhteellisen paljon. Muun muassa Ikäinstituutin Ikäihmisten vapaaehtois- ja vertaistoiminnan tutkimushanke (Vavero) vuosilta 2007–2011 on tuottanut runsaasti tietoa eläkeläisten osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan sekä järjestöjen että ikäihmisten näkökulmasta.

Ilka Haarni esittelee elävästi havainnointi- ja haastattelututkimuksensa tuloksia teoksessaan *Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeikäiset kaupungissa* (2010). Hän kuvaa eläkkeelle jääneiden kaupunkilaisten aktiivista kolmatta elämää kodin ulkopuolella. Haarni tarkastelee erään kaupunginosan eläkeläisten toimintaa ja arkea erityisesti osallistumisen ja vapaaehtoistoiminnan näkökulmasta. Teemoiksi nousevat muun muassa tekemisen halu, toiminnan luonne, osallistumisen roolit ja anti sekä osallistumisen merkitys mukana olevien hyvinvoinnille. Ilka Haarni sanoo, että hänen teoksensa on samalla kannanotto siihen, mitä työikäisten tai nuorten tulisi tietää eläkeikäisten toiminnasta ja ylipäänsä eläkkeellä olemisesta tai kolmannesta iästä. (Haarni 2010, 8,14.)

Ikäinstituutin Vavero-hankkeen raportissa *Mielekkäästi vapaaehtoistoiminnassa* Jere Rajaniemi (2009, 2) kuvaa tuloksia kyselytutkimuksesta, jolla kartoitettiin pääkaupunkiseudun järjestöjen 60 vuotta täyttäneiden jäsenien osallistumista vapaaehtoistoimintaan sekä erilaiseen yhdistys-, harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan. Rajaniemi toteaa, että vapaaehtoistoiminnan muotoja ei tutkimuksessa tarkasteltu ensisijaisesti ikäsopevuuden näkökulmasta, vaan ratkaisevia olivat oma kiinnostus ja voimavarat.

Kyselyn tuloksista ilmenee muun muassa se, että kolme keskeistä syytä osallistua järjestötoimintaan ovat halu parantaa tai ylläpitää toimintakykyä, halu harrastaa jotain yhdessä toisten kanssa ja halu oppia uutta. Nämä syyt voidaan nähdä Rajaniemen mukaan pitkälti yksilöllähtöisinä ja itsensä kehittämiseen liittyvinä. Neljäntenä tulee esille yhteiskunnallisempi, yhteiseen hyvään liittyvä tavoite eli halu lisätä yleistä hyvinvointia. Halu auttaa ja tukea muita tulee esille syiden listassa vasta keskivaiheilla. (Rajaniemi 2009, 17.) Rajaniemi (2009, 2) toteaaakin, että ikääntyneiden vapaaehtoistoimintaa pitäisi tarkastella yhtäältä yhteiskunnan näkökulmasta, jolloin se näyttäytyy voimavarana ikääntyvän yhteiskunnan tarpeisiin vastattaessa ja toisaalta yksilönäkökulmasta, jolloin se voidaan nähdä yhtenä väylänä mielekkääseen ja toimintakykyä ylläpitävään toimintaan.

Kiinnostavan vertailukohdan omalle tutkielmalleni muodostaa esimerkiksi *Journal of Aging Studies* -julkaisussa (27/2013) esitelty tutkimus *Care for place: The contributions older people make to their communities*. Artikkelissa uusiseelantilaisen Aucklandin yliopiston (School of Population Health) tutkijat Janine L. Wiles ja Ranmalie Jayasinha (2013) referoivat tutkimustaan, jossa pyrkivät tarkastelemaan aiempaa laajemmasta näkökulmasta ikäihmisten osallisuuden muotoja ja sitä panosta, jonka he yhteisölleen antavat.

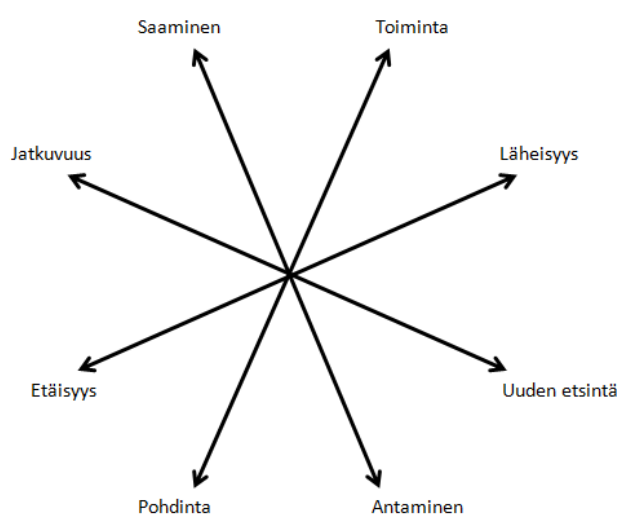
Tutkijat tavoittelevat tarkempaa kuvaa ikäihmisten osallisuudesta yhteisössään. Tätä toimintaa he kuvaavat käsitteellä "care for place", jonka tutkija Suvi Fried on suomentanut "paikan hoivaksi". Erityisesti Wiles ja Jayasinha haluavat identifioida tämän niin kutsutun paikan hoivan eri muotoja ja tapoja. He mainitsevat osa-alueiksi vapaaehtoistoiminnan, aktivismin,

luottamustoimien hoidon ja yleisluontoisen, yhteisöllisen hoivaamisen, joka pitää sisällään laajasti niin henkilökohtaista tukemista ja auttamista, yhteisöllisiä kehittämistöitä kuin ryhmien välistä yhteydenpitoakin. (Wiles & Jayasinha 2013, 93–94.)

Wiles ja Jayasinha painottavat kuitenkin haluavansa välttää äärimmäisiä stereotypioita, joiden mukaan ikäihmiset näyttäytyvät yhtäältä joko passiivisina hoivan tarvitsijoina ja vastaanottajina ja toisaalta liioitellun aktiivisina ja tuottavina yksilöinä.

Eräitä vapaaehtoistyön keskeisimpiä tutkimuksia on tehnyt Anne Birgitta Yeung (nyk. Pessi). Hän on muun muassa tutkinut monipuolisesti vapaaehtoistoimijoiden motivaatiota. Yeung on kerännyt teemahaastattelun keinoin laajan aineiston pyrkimyksenään ymmärtää vapaaehtoistoiminnan yksilötason kokemuksia ja merkityksiä. Analyysinsä tuloksia hän konkretisoi neljän ulottuvuuden avulla. Nämä ovat saaminen–antaminen, jatkuvuus–uuden etsiminen, etäisyys–läheisyys ja pohdinta–toiminta. Kyseiset neljä ulottuvuutta yhdessä muodostavat metaulottuvuuden itseä kohti – itsestä poispäin. Vapaaehtoisuus voi siis suuntautua itsestä ulospäin: toimintaan, kontakteihin, uusiin asioihin ja antamiseen. Kun suunta on kohti itseä ja sisäisempiä teemoja, on kyse pohdinnasta, etäisyydestä, tuttujen teemojen jatkuvuudesta ja saamisesta. Vapaaehtoistoiminnan timanttimaliksi Yeungin kutsuma malli hahmottaa monipuolisen ja -tahoisen kuvan vapaaehtoisten motiiveista, sillä edellä mainitut ulottuvuudet ovat keskenään sisäkkäisiä ja vuorovaikutteisia. Yksilöiden motiivit voivat Yeungin mukaan vaikuttaa jopa keskenään ristiriitaisilta. (Yeung 2002, 107–108; 2007, 154.)

Oma aiheeni kietoutuu juuri tähän altruismin eli lähimmäisenrakkauden ja itsensä toteuttamisen tarpeiden kokonaisuuteen.

Kuva 3: Vapaaehtoismotivaation timanttimali Anne Birgitta Yeungin mukaan.

7 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmäni sekä haastattelurungon perustana olevat tutkimuskysymykseni, jotka ovat seuraavat:

- Millaisissa kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan tehtävissä seniorit toimivat?
- Millaisena ikäihmiset näkevät oman roolinsa?
- Millaisia henkilökohtaisia yhteiskunnallisen ja alueellisen toiminnan tavoitteita senioreilla ylipäänsä on?
- Haluavatko ikäihmiset vaikuttaa yhteisönsä ja asuinalueensa nykytilaan ja kehitykseen? Jos haluavat, niin miten?
- Millaista tukea tai resursseja seniorit kaipaisivat toimintansa edistämiseksi?
- Millaisia hyviä tukikäytäntöjä on jo olemassa?

7.1 Teemahaastattelun periaatteet ja toteutus

Koska halusin selvittää tutkielmassani seniorien omia näkemyksiä ja kokemuksia sekä saada mahdollisimman paljon yksityiskohtaista tietoa, valikoitui tiedonhankintamenetelmäkseni teemahaastattelu.

Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme ovat nimenneet puolistrukturoidun, tiettyihin teemoihin kohdennettavan vapaan haastattelumenetelmän teemahaastatteluksi. Nimi kertoo siitä, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tällainen asetelma ikään kuin liudentaa tutkijan näkökulman haastattelussa ja nostaa sen sijaan tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että yksi haastattelun aspekti, aihepiirit eli teema-alueet, on kaikille sama. Tällaiselle kohdennetulle haastattelulle ominaista on ensinnäkin se, että tiedetään haastateltavien kokeneen tietyn tilanteen. Toiseksi tutkija on alustavasti selvitelty tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä seikkoja ja näin päätynyt tiettyihin oletuksiin. Analyysinsä perusteella hän on kehittänyt haastattelurungon. Lopulta haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Haastateltavat seitsemän senioria valittiin tutkimukseeni harkinnanvaraisesti, vapaaehtoisten kanssa työskentelevien Kylämajan ohjaajien suositusten perusteella. Hirsjärvi ja Hurme toteavat, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan otoksen sijaan juuri harkinnanvaraisesta näytteestä, sillä tilastollisten yleistysten sijaan tarkoituksena on saavuttaa syvällisempää ymmärrystä tai uusia teoreettisia näkökulmia johonkin tapahtumaan tai ilmiöön. Näin muuta-

maakin henkilöä haastattelemalla voidaan saada merkityksellistä tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 58–59.)

Ohjaajat kertoivat alustavasti tutkimuksestani Kylämajan toiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten kokouksessa tammikuun lopulla. Lähetin heille välitettäväksi myös kirjeen (liite 1), jossa esittelin tutkielmani taustan, tarkoituksen ja teemat. Selvitin niin ikään teemahaastattelun periaatteet ja kerroin lähettäväni haastattelun aiheet pääpiirteissään jo etukäteen heille pohdittaviksi.

Seuraavaksi Asukastalo Kylämajassa toimiva vapaaehtoistoiminnan ohjaaja lähetti senioreille sähköpostitse tiedustelun halukkuudesta osallistua haastatteluun ja pyynnön ottaa yhteyttä suoraan minuun. Sain kaikilta myönteisen vastauksen vuorokauden kuluessa. Tämän jälkeen sovin jokaisen kanssa henkilökohtaisesti haastatteluajankohdan ja lähetin sähköpostitse alustavat kysymykset. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi toteavatkin, että on perusteltua antaa haastattelukysymykset tai aiheet tiedonantajille etukäteen, jotta haastattelussa saataisiin mahdollisimman paljon tietoa kyseessä olevasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

Tein haastattelut Asukastalo Kylämajan tiloissa helmikuussa 2014. Asukastalo on miltei kaikille haastateltaville jo hyvin tutuksi tullut tukikohta, joka tarjosi joustavasti mahdollisuuden häiriöttömään, epämuodolliseen ja luontevaan keskusteluun. Seniorien haastatteluista toteutui loppujen lopuksi kuusi. Haastateltavat olivat iältään reilusta viidestäkymmenestä seitsemänkymmeneenneljään. Lisäksi haastattelin Kalliolan settlementin vapaaehtoistyön ohjaajaa. Kaikilta seitsemältä haastateltavalta pyysin kirjallisen haastatteluluvan (liite 2), jossa todettiin aineistoa käytettävän ainoastaan opinnäytetyössä, jonka tuloksia hyödynnetään Kalliolan vapaaehtoistyön kehittämisessä.

Tuomi ja Sarajärvi toteavat, että haastattelun etuihin kuuluu ennen kaikkea joustavuus: haastattelijalla on esimerkiksi mahdollisuus toistaa kysymyksensä, oikaista väärinkäsityksiä, selvittää sanamuotoja ja ylipäänsä keskustella haastateltavan kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75).

Teemojen ympärille rakentuneet tukikysymykseni olivat kaikille suurin piirtein samat, mutta haastateltavat saivat puhua vapaasti ja teemat laventuivat heidän tulkintojensa ja merkitykselliseksi katsomiensa seikkojen mukaan. Tuomi ja Sarajärvi sanovat, että on makukysymys, mutta myös laadullisen tutkimuksen perinteisiin liittyvä kysymys, tuleeko kaikille informanteille esittää kaikki suunnitellut kysymykset, pitääkö ne esittää samassa järjestyksessä ja samoin sanamuodoin. Yhdenmukaisuuden vaateen aste heidän mukaansa siis vaihtelee teemahaastattelulla toteutetusta tutkimuksesta toiseen. Vaihteluväli voikin olla lähes avoimen

haastattelun tyyppisestä haastattelusta hyvin strukturoidusti etenevään haastatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.)

Haastatteluprosessi oli jo sinänsä antoisa, sillä haastatellut olivat aktiivisia, avoimia ja suhtautuvat myönteisesti sekä Kalliolan vapaaehtoistyön kehittämiseen että sosiaalialan opiskelijoiden opinnäytetöiden edistämiseen. Seniorien haastattelujen kesto vaihteli noin viidestäkymmenestä minuutista jopa puoleentoista tuntiin, joten käsiteltävää aineistoa kertyi runsaasti, noin satakaksikymmentä sivua. Litteroinnin teetin luottamuksellisesti Näkövammaisten keskusliiton omistamassa yhteiskunnallisessa yrityksessä, Annanpurassa.

7.2 Sisällönanalyysi

Jari Eskolan esittämä analyysitapojen jaottelu aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen korostaa teorian tai teoreettisen merkitystä laadullisessa tutkimuksessa. Oma analyysini on teoriasidonnainen. Teoriaa käytän tutkielmassa havaintojeni tukena, enkä siis pyri testaamaan sen paikkansapitävyyttä. Tuomi ja Sarajärvi huomauttavat, että puhtaasti aineistolähtöinen tutkimus on vaikea toteuttaa jo siksi, että ajatus itse havaintojenkin teoriapitoisuudesta on yleisesti hyväksytty periaate. Taustalla on käsitys siitä, että ei ole olemassa objektiivisia havaintoja sinällään, vaan muun muassa jo käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–99.)

Teoriasidonnaisessakin analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aiempi tieto siis ohjaa tai auttaa analyysia. Vaikka jo olemassa olevan tiedon vaikutus on tunnistettavissa analyysista, se ei kuitenkaan ole luonteeltaan teoriaa testaavaa vaan uuteen ajatteluun ohjaavaa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.)

Kysymyksenasetteluani ja tulkintojani ohjaavat sekä aiemmat tutkimukset että harjoittelukokemukseni Kylämajassa. Tuona aikana minulla oli mahdollisuus osallistua esimerkiksi joidenkin haastattelemini seniorien suunnittelemaan ryhmätoimintaan sekä Espoon kaupungin, Laurea-ammattikorkeakoulun ja Kalliolan settlementin yhteistyössä järjestämään SenioriOsaajakoulutukseen, jonka tarkoituksena on saada seniorien tietämys ja taidot esiin ja käyttöön vapaaehtoistoimintaan kanavoituina.

Käytän analyysissani menetelmänä teemoittelua. Teemoittelulla Hirsjärvi ja Hurme tarkoittavat sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan niitä aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Nämä teemat saattavat pohjautua itse haastattelun teemoihin. Odotettavasti ainakin lähtökohtateemat nousevat tällöin esiin, mutta Hirsjärven ja Hurmeen mukaan niiden lisäksi kuitenkin voidaan havaita muitakin, jotka ovat useasti lähtötee-

moja mielenkiintoisempia. Tällä tavoin muodostuneisiin teemoihin voivat kuulua edelleen myös alkuperäisten teemojen väliset yhteydet. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173.)

Käytännön apuna runsaan litteroidun aineiston käsittelyssä käytin värikoodausta eli merkitsin aineistosta esiin nousevat teemat eri värein. Huomattakoon, että lopullisissa haastattelusitaateissa mahdolliset kirjaimet H ja V tarkoittavat haastattelijaa ja vastaajaa. Sitaateissa vastaajia ei ole eritelty esimerkiksi numerotunnistein (V1, V2, V3 ja niin edelleen) anonymiteetin säilyttämiseksi erityisesti palauteosiossa.

Analyysini lähtökohtateemat pohjautuvat haastattelurungon teemoihin. Näitä ovat siis seniorien toimintatavat ja tavoitteet, erilaiset roolit, vapaaehtoisten tuen tarpeet ja olemassa olevat hyvät käytännöt.

8 Seniorit vaikuttajina

Kuten monissa vapaaehtoistoimijoiden motiiveja selvittäneissä tutkimuksissa (ks. Yeung 2005; Rajaniemi 2009) on käynyt ilmi, yhdistyvät toiminnassa sekä antaminen että saaminen, toisten auttaminen ja oma hyvinvointi. Niin tässäkin tapauksessa: mukaan lähtemisen motiiveina ovat altruismin ohella muun muassa oman yksinäisyyden torjuminen ja mukavan, samanmielisen seuran kaipuu.

Kuitenkin kaikkien vapaaehtoistoimijoiden haastatteluissa korostui myös selkeä tavoitteellisuus ja analyttisyys. Matinkylässä asuvat henkilöt ovat yleisesti ottaen tyytyväisiä asuinympäristöönsä, sen palveluihin, läheiseen luontoon ja järjestyshäiriöiden selkeään vähentymiseen. Sen sijaan urbaanin asumismuodon nurja puoli herättää huolta. Suurissa taloyhtiöissä etenkin ikäihmiset eristäytyvät helposti tai syntyy klikkejä, joita on vaikea purkaa. Seniorit haluavat vaikuttaa tähän sosiaaliseen ympäristöönsä. Missioiden mainitaan esimerkiksi yhteisöllisyyden kehittäminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Nämä tavoitteet eivät sinänsä yllätä, mutta vaikuttamiskokeilujen ja toimintatapojen tarkempi purkaminen nostaa esiin mielenkiintoista ja nähdäkseen hyödyllistä tietoa.

Lopullisessa seniorien toiminnan analyysissä näkyvät teemojen väliset yhteydet ja uudet teemat. Haastattelujen tulosten valossa Kylämajan seniorit ovat vaikuttajina toimijoita, valistajia, vertaisia, taustavaikuttajia, sillanrakentajia ja innostajia.

Aivan aluksi tarkastelen seniorien vaikuttamisen kontekstia: missä he toimivat ja miksi?

8.1 Vaikuttamisen väylä

Aktiivisuuden on todettu olevan luonteeltaan kumuloituvaa eli kasautuvaa (Oikeusministeriö 2006, 44). Aiemmin mainitsemani uusiseelantilaiset tutkijat Wiles ja Jayasinha olivat tutkimuksessaan havainneet seniorien vaikuttavan alueellaan monissa eri konteksteissa luottamustehtävistä vapaaehtoistyöhön. Tutkielmani aineisto noudattaa omalta osaltaan tätä näkemystä kumuloitumisesta. Kylämajan aktiiviset seniorit ovat tai ovat aiemmin olleet mukana monessa yleishyödyllisessä, vapaaehtoisessa toiminnassa. Yksi haastatelluista oli juuri aloittelemassa toimintaa jäätyään eläkkeelle ja käytyään SenioriOsaaaja-koulutuksen.

Tärkeä omaehtoisen toiminnan muoto monelle on naapuriapu. Eräs mainitsi osallistuvansa ajoittain esimerkiksi seurakunnan hyväntekeväisyshankkeisiin, toinen taas olevansa jäsen erilaisissa harrastus- tai kotiseututoimintaan liittyvissä yhdistyksissä tai käyvänsä lähinnä kuuntelemissa asukasfoorumeissa. Yksi haastatelluista oli myös säännöllisesti mukana seurakunnan ryhmätoiminnassa – aktiivista henkilöä myös pyydetään Kylämajan kautta ohjaamaan ryhmiä muuallekin.

Eräs senioritoimija oli yhteistyössä toisen henkilön kanssa toteuttanut myös varsin mittavan suoran vaikuttamisen ad hoc -hankkeen Matinkylän terveystalvelujen tason ylläpitämiseksi – ja oli onnistunut. Adressin allekirjoitti lopulta noin 1 600 henkilöä, ja tärkeä kunnallinen palvelu sai jatkaa Matinkylässä.

Haastatelluista henkilöistä moni on siis toiminut eri tavoin Matinkylän hyväksi, mutta nyt suurimman osan säännöllinen toimijuus keskittyy Kylämajan vapaaehtoistehtäviin. Useimmat ovat omaehtoisen ryhmän vetäjiä ja organisoijia.

Presuppositioni tutkielman suunnitteluvaiheessa oli se, että asukastalon aktiiviset seniorit saattaisivat myös pitää vaikutuskanavinaan omalla asuinalueellaan esimerkiksi asukasyhdistyksiä ja poliittisia järjestöjä – näin ei ollut. Merkillepantavaa aineistossani on siis se, että seniorit kokivat juuri Kylämajan kaltaisen, keskeisten toimijoiden ylläpitämän asukastalon olevan sellainen vaikuttamisen väylä, joka sopii heidän tavoitteisiinsa, näkemyksiinsä ja elämäntilanteeseensa.

Kaksi senioreista tulee Kylämajalle jopa toisesta kaupunginosasta, koska omalla alueella ei vastaavaa ole.

”On matkaa, joo. Sillee, että sekin tietysti pikkasen rajottaa, että sitä aina vähän miettii, että lähteekö, Mutta kyllä se sit kuitenkin, tämä on niin paljon

isompi juttu sitten kuitenkin. Eli kovasti toivoisin ja se, että se etenisi se ajatus, että jokaisella suuralueella olisi tällainen.”

Oikeusministeriön Kansalaisyhteiskunta 2006 -raportissa mainitaan, että yhteiskunnalliseen keskusteluun on tuotu tärkeä vaikuttavan osallistumisen käsite. Se kuvaa sellaista mielekkyyden vaatimusta, jonka mukaan osallistumisen on oltava jollakin tavalla vaikuttavaa. Tutkimukset vahvistavat, että kansalaiset eivät innostu näennäisosallistumisesta, vaan aistivat herkästi, milloin osallistumisella on merkitystä ja vaikuttavuutta. (Oikeusministeriö 2006, 45.)

Haastatteluaineistoni mukaan Asukastalo Kylämajan puitteissa vapaaehtoisena toimiminen koetaan muodoltaan mielekkääksi ja aidosti vaikuttavaksi – toisin kuin virallisiin kokouksiin osallistuminen tai kyselyihin vastaaminen.

”Mä en taas tykkää hirveesti noissa kokouksissa istua ja semmoisissa joissa vaan jauhetaan jotakin, joka ei johda mihinkään, et ehkä mä oon nyt, kun mä keskustelen sun kans, niin ehkä mä oon kuitenkin semmonen, että tavoitteellinen. Jotenkin mä haluaisin siis ihan oikeesti vaikuttaa eikä niin, että vaan höpötteään tuolla jossakin.”

”Sinne (asukasfoorumiin) tulee vanhoi ihmisiä etupäässä sitten ne juntaa sitä omaansa, — — Mä tarkotan, että nämähän ei rakenna, mut sitä varten mä oon itte mielummin hiljaa sitten, koska jos ei mulla ole tätä korkeempitasoista sanottavaa, niin silloin mä näen, että se on aika jonninjoutavaa, että se ei vie mitään eteenpäin”

H: ”Ja olenko ymmärtänyt oikein, että tämä on se semmonen sopiva vaikuttamisen tapa sinulle?”

V: ”On.”

H: ”Täällä omassa ympäristössä?”

V: ”On, pystyn vaikuttamaan mun mielestä moneenkin asiaan. Tai monenkin ihmisen elämään ja ainakin itse kuvittelen, että positiivisesti.”

Aaro Harjun mielestä järjestöjen tulisikin korostaa sitä vaikutusmahdollisuutta, jonka ne voivat tarjota. Hän viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan suomalaiset tuntevat poikkeuksellisen suurta voimattomuutta vallankäytön edessä. Käsitykset, joiden mukaan yksilö ei koe voivansa vaikuttaa tai että kukaan ei kuuntele, ovat Harjusta pelottavan laajalle levinneitä. (Harju, A. 2007, 22.)

Varsinainen poliittinen toiminta ei haastateltuja houkuttele. Yksi heistä on ollut aiemmin poliittisesti hyvinkin aktiivinen, mutta luottaa nyt edustuksellisen demokratian suhteen nuorempien panokseen.

”Eli ihmisten täytyy saada vapaaehtoisesti, en lähde tyrkyttämään mitään oppia, enkä ismiä enkä mitään muutakaan. Mutta vähän tällai omasta mielestä omalla toiminnalla tai omalla käytöksellä tai esimerkillä haluaa herätellä ihmisiä — —”

H: ”Mutta tämä on sinun (vaikuttamisväyläsi)?”

V: ”Ja tämä on minun, ei mulle sovi politiikka. Mutta se, että jos nuoriakin työllistetään vaikka poliittisin perustein ja kaikkihan tänä päivänä on poliittisin perustein, niin hyvä asia. Kuule, se on hirveetä, jos ne... Siinä vaiheessa se on kuin hiuskarvan varassa, kun nuori työllistyy, tai haparoi. Entä sitten, jos ei oikein kiinnostakaan, mutta että joku, kun saisi kiinnostumaan. Ihan sama, kun täällä nämä vapaaehtoiset, että ei tulisi syrjäytymistä. Se on minusta se tärkein, se on yhteiskunnallisestikin tärkeä asia. Terveyskeskus pääsee vähemmällä.”

V: ”Mutta mä olen huomannut sen, että kun on todella sen 38 vuotta ollut sitten (naurahdus). Mä olin 60- 70-lukulainen jo silloin, kun opiskelin, niin silloin ihan tarpeeksi ottanut kantaa. Niin mulla jäi, että okei, nyt nuoret. Mua ei pelota yhtään, että nuoret ei hoida meidän vanhojen asioita, ei.”

H: ”Mutta itse olet valinnut sitten vaikutuskanavaksi tämän toiminnan?”

V: ”Olen, olen. Kyllä siinä silloin, kun olin siinä asukasfoorumitilaisuudessa, niin mä ajattelin, että onko tämä nyt niin, että onko tuonne pakko nyt vielä lähteä.”

Kuitenkin yhteiskunnallinen keskustelu kiinnostaa, ja yksi haastatelluista pohtii uutena mahdollisena asukastalon toimintamuotona yhteiskunnallista kerhoa, jonka kautta voitaisiin nostaa esiin vaikkapa seniorien asioita.

V: ”Eli tällainen tiedätkö, että olisi sellanen yhteiskunnallinen kerho, että se on. Mutta se, että kuka sitä vetäisi ja miten olisi, niin se on sitten toinen juttu.”

H: ”Mitä tällaisessa yhteiskunnallisessa kerhossa, mitä siellä....?”

V: ”Se, että voisi olla sellaista tiedätkö, vaikuttavuutta. Eli pystyisi tiedätkö, ja katsoo niitä epäkohtia, mitkä on.”

”Kun olisi tämä yhteiskunnallinen kerho, niin sulla olisi sellanen niin, että puhuttaisi niistä asioista, senioreitten asioista, tiedätkö. Ja sitten, kun on sellanen tilanne, että hei, mitä tehdään, mistä me saadaan tieto, niin sitten otettaisi selvää ja oltaisi yhteydessä.”

Haastatteluissa nousi spontaanisti perusteluja oman vapaaehtoistoiminnan valintaan työvoimapolitiikan kannalta. Aiheesta en siis esittänyt kysymystä. Kolme senioreista ilmaisi, ettei halua lähteä sellaisiin vapaaehtoistoihin, jotka voivat viedä jonkun toisen työn ja toimeentulon. Valitsemalla he vaikuttavat.

”Mä pidän tarkkaan erossa sen työn ja sen, mitä mä täällä teen. Eli jos tuohon voidaan palkata joku toinen, niin sitten palkataan. Mä jään pois, että se on sellanen. Ei tämä saa yhteiskuntaa ruveta pyörimään sillä lailla, että seniori-ikäiset on kaupan kassalla ilmasiksi. Ei kohta enää kaupan kassoja olekaan, mutta kuitenkin. Tai sitten tuolla palvelutalossa auttamassa niitä ihmisiä, ei.”

V: ”Ja siinäkin pitää osata rajata nää, että mitä sä teet.”

H: ”Ja täällä se onnistuu?”

V: ”Täällä se onnistuu, joo. Ja me ollaan sanottu, että me ei tehdä semmosta työtä, mikä on esimerkiksi tukityöllistettyjen. Kyllä me nyt voidaan siis väliaikaisesti tehdä ihan mitä vaan, mutta ei jatkuvasti. Eli missä voisi ajatella, että siihen voisi palkata ihmisen, että ei viedä kenenkään työpaikkaa. Eli sekin on musta tärkeä asia, että nuorille töitä.”

V: ”Se on ihan hyvä, se on silloin, mutta sen täytyy olla ystävähahmolta se sellainen vapaaehtoistyö. Se jotenkin se työ-sana on sellainen.”

H: ”Eli sinä nimittäisit enemmänkin vapaaehtoistoimintaa?”

V: ”Nimenomaan.”

Oikeusministeriön raportissa todetaan, että kansalaisyhteiskunnalla on ollut Suomessa myös niin sanottu aukkojen tilkitsijän rooli julkisen ja yksityisen sektorin rajapinnoilla. Raportin mukaan kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat kuitenkin viime kädessä itse määritellä sen, toimivatko ne, mitä tarkoitusta varten ja millä tavalla. (Oikeusministeriö 2006, 25.)

Tarkasteltaessa siis vapaaehtoistyötä seniorien toimintaväylänä on tarpeen analysoida tarkemmin siihen sisältyviä vaikuttamisen elementtejä, joita käsittelemme seuraavissa luvuissa.

8.2 Toimijoina

Tässä tutkielmassa viitataan toiminnalla juuri vaikuttamistavan keskeiseen perustaan, konkreettiseen tekemiseen. Toiminnallisuus kuvaa yleisestikin ottaen senioreita vaikuttajina. Kuten edellä todettiin, lähinnä verbaalista vaikuttamista erilaisissa kokouksissa tai ylipäänsä politiikassa ei koettu itselle sopivaksi tavaksi.

Kaarina Mönkkönen toteaa, että toiminnan, tekemisen ja käyttäytymisenkin käsitteitä käytetään usein samassa merkityksessä. Hän huomauttaa, että kuitenkin kaikki, mitä teemme ei ole toimintaa. Mönkkönen lainaa Klaus Weckrothia (1992), joka painottaa tekemiselle luonteenomaista olevan sen, että sitä ohjaavat ulkoiset ärsykkeet ja pakot. Teot sammuvat kun tehtävät on suoritettu. Toiminnan mieli Weckrothin mukaan on sitä vastoin ihmisen omista vaikutusmahdollisuuksissa. Tähän sisältyy vahva jännite viedä asiaa eteenpäin. (Mönkkönen 2005, 282.)

Mönkkönen sanoo, että toimintakin toki syntyy jonkin tekemisen piirissä ja lainaa Antti Särkelää (2002), jonka mukaan tahto ei synny ilman rakennetta. Jotta tahtoa voitaisiin ylläpitää, tarvitaan sitä tukevia rakenteita. Ilman yhteisöä, yhteisiä tehtäviä ja paikkaa, johon lähteä, tahto on taipuvainen hiipumaan. (Mönkkönen 2005, 284.)

Liikkeen muoto	Sisältö
Toiminta	Sisäinen palo Tahto Toiset ihmiset Keskeneräisyys ja jännite Toimijuus Vaikuttamiskokemus Mahdollistuu tekemisen kautta
Tekeminen	Ulkoa päin asetetut tavoitteet Halu Liittyy kontrollia Rutiinit Sammuu, kun tehtävä on suoritettu tai kontrolli loppuu Voi muuttua toiminnaksi
Rakenne	Rakenteelliset edellytykset tahdon ja vastuun syntymiselle ja ylläpitämiselle Toimijaidentiteetti rakentuu yhteisistä tehtävistä

Taulukko 1: Toiminnallisuuden käsitteitä (Mönkkönen 2005, koonti Klaus Weckrothin, 1992a ja Antti Särkelän, 2002, toiminnallisuutta esittelevistä käsitteistä).

Mukavan yhdessäolon ja mielekkään tekemisen ohella huomio kiinnittyy siis seniorien toiminnan analyttisyyteen. Ryhmien vetäjät kertoivat omasta ja Kylämajan toiminnasta ylipäänsä

niiden vaikuttavuutta pohtien. Mainittiin muun muassa käsitöiden teko vertaistuen muotona ja käsite *yhteisöllinen syöminen*. Kylämajassa viimeksi mainittu toteutuukin jo niin kutsuttuina Soppapäivinä, jolloin asukastalon henkilökunta valmistaa keittoa myytäväksi edulliseen hintaan.

”että semmonen tuommoinen ylipäätänsä yhteisöllinen syöminen on musta hyvä idea — — soppapäivät on meillä — — se on mun mielestä oikein erinomaisen hyvää toimintaa.”

Asukastalon suositun miesryhmän toiminta koostuu harkitusti tiedollisesta osasta ja käytännön tekemisestä. Kokoonnotukset muodostuvat koko suuren ryhmän muodollisemmista ”sitseistä” luentoineen sekä puutöistä, retkistä ja kulttuurista. Säännöllisesti ohjelmassa on muun muassa aivojumppaa ja tuolijumppaa. Toimintaa suunnitteleva henkilö tiedostaa ryhmän koon ja toiminnan luonteen vaikutukset.

”hirveen paljon siellä ihmiset ei kyllä oo vielä avautunu, kun täähän ei oo enää ryhmä, tää on joukko. Tommosessa 12 hengen ryhmässä ei tule sitä intiimiä tunnetta, että siel ei kovin paljon päästä semmosille aaltopituuksille, että puhuttas omista asioista, jota pienemmässä ryhmässä vois tapahtua.”

”Mut minkä mä oon huomannut ja oon puhunut sen suoraan, että kun me lähdemme täst pöytien ympäriltä pois, kun meil on semmonen u-muotonen pöytä, me mennään tekeen linnunpönttöjä, niin siel on ihan erilainen — — ryhmä siel alhaalla. Siel alkaa semmonen puheensorina ympäriinsä.”

Eräs käsityönohjaaja puolestaan kuvasi ekologisesti perusteltua kierrätysverkostoaan ja motivaatiota sen jatkamiseen seuraavasti:

”Ja sitten vielä, mullahan on tää kahvipussiverkosto; — — Tänne toimittavat ja minä haen Kappelilta ja mulle tuuaan kotiin, niin siinä on kato, semmonen sosiaalinen tapahtuma. Eli ei se ole, että yksi kerää, vaan ne sanoo naapuritkin, että hei, älä heitä hukkaan sitä, että mä toimitan sinne. Annapa mulle, että tässä on vähän tämmöstä yhteisöllisyyttä myöskin tässä keräämisessä.”

”Eli siinä on justiin se, kun monella ihmisellä voi olla, että ei sinä päivänä tappaa ketään muita. Mutta sen joko naapurin, joka sanoo, että hei, nyt mulla on yksi tyhjä kahvipussi, että otatko sinä. No, ilman muuta, että minäpä kerään tässä vähän enempi. Onhan mulla niitä kahvipusseja, mutta mä en uskalla niitä ketjuja katkaista,— —”

Hän siis kokee voivansa tehdä verkostonsa avulla pienimuotoista mutta tehokasta työtä syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja yhteisöllisyyden lisäämiseksi. Liikuntaryhmää vetävä toimija pohtii ryhmänsä merkitystä hiljaisen tiedon käsitteen kautta:

H: ”Sinä jaat tällaista tietoa liikunnan hyödyistä ja sitten taas toisaalta...”

V: ”Tämä sosiaalisuus. Tämä on musta ihan, että tämä — — ryhmä, niin siinä on kanssa, se on niin kun verkostoituminen. Eli sanotaan niin, että työelämässäkin viimesinä vuosina oli niin, että pitää jakaa se hiljainen tieto. Niin tämä on niin kun vähän samanlaista, että voi sanoa.”

Hiljainen tieto liittyy Marja Saarenheimon mukaan ihmisten arkipäiväiseen toimintaan ja kokemuksiin, menettelytapoihin, rutiineihin, ihanteisiin, arvoihin ja tunteisiin. Hiljaisella tiedolla on sekä toiminnallinen tai taidollinen että kognitiivinen ulottuvuus. Toiminnallista hiljaista tietämistä edustavat esimerkiksi erilaiset kädentaidot, kognitiivinen ulottuvuus taas viittaa mielen sisäisiin malleihin, jotka säätelevät tapaamme hahmottaa maailmaa. Sosiaalisuudessa yhteisön jäsenet jakavat keskenään hiljaista tietoa olemalla yhdessä ja tekemällä asioita kollektiivisesti. (Saarenheimo 2005, 161, 164.)

Seppo Niemelä toteaa demokratian toimivan sitä paremmin, mitä enemmän kansalaisilla on tietoa. Hänen mukaansa demokratia on perimmiltään jatkuva kollektiivinen oppimisprosessi, jossa kehitetään muuttuvan maailman tulkintaa ja keinoja, joilla yksilöt ja yhteisöt muutoksesta selviävät. Elinikäisen oppimisen käsite on Niemelän mukaan opettanut ymmärtämään in- ja non-formaalisen oppimisen eli arkioppimisen ja epävirallisen oppimisen merkityksen. Juuri demokratiassa tarvittava oppiminen on luonteeltaan edellä mainitun kaltaista ja sen asiat opitaan Niemelän mielestä esimerkiksi kansalaiskeskustelussa ja -toiminnassa. (Niemelä 2007, 65, 67.)

Kylämajan vapaaehtoisten keskuudessa yhdessä tekemisen ja oppimisen merkityksellisyyttä sekä vastavuoroisuutta kuvastavat muun muassa seuraavat kommentit:

V: ”Elikä sitten vielä, että on ilo, kun sä olet oppinut täällä, ainahan täällä jostain oppii, täällä asukastalolla.”

H: — — ”mielummin sitten valitset tämänkaltaisen (kuin muun toimintamuodon)...?”

V: ”Vapaan. Sellasen, jossa voi ihan, siis kyllähän ihmiset ihan oikeasti täälläkin neuvoo. Siis ihan sellaista vertaistukea, että sä voit saada, sä voit antaa. Eli kun joku voi sanoa, mulla on tämmönen pulma, että mitä mä nyt teen. Ja joku sanoo, että tee näin, kokeile tätä, oletko miettinyt näin — —”

Aaro Harju (2010, 72) toteaa, että toiminta, tekeminen, oppiminen, innostuminen ja yhdessä-olo tuottavat hyvää mieltä, vireyttä ja terveyttä. Sosiaalisen median ja symbolisten yhteisöjen aikana seuraava Harjun lainaama ajatushautomo Demos Helsingin asiantuntijoiden (Alanen ym. 2010, 14–15) ajatus on mielenkiintoinen. He väittävät provokatiivisesti, että nykyajan huono-osaisia ovat ihmiset, joilla on vain vähän tilaisuuksia tai taitoja yhdessä tekemiseen. (Harju 2010, 72.)

Tätä taustaa vasten Kylämajan vapaaehtoisten järjestämä ryhmätoiminta konkreettisuudessaan on todellista yhteisöllistä vaikuttamista.

8.3 Valistajina

Hiljaisen tiedon ja yhdessä toimimisen ohella Kalliolan seniorien tavoitteissa huomio kiinnittyy myös eksplisiittisen tiedon, valistamisen ja yleensäkin oppimisen merkityksen korostamiseen. Tieto ja oppiminen ovat tärkeitä heille itselleen, ja niistä koituvaa hyötyä halutaan jakaa myös muille. Haastatteluissa osa senioreista viittaa arvostavansa itse eläkeläisinä saamaansa koulutusta, jota ovat tarjonneet esimerkiksi Espoon kaupunki, Kalliolan settlementti ja Laurea-ammattikorkeakoulu.

”Espoon kaupungin kautta on paljon saatavissa, jos vaan haluaa olla aktiivinen seniori. Esimerkiks just SenioriOsaaja-koulutus ja Intoa elämään -kurssit. Ne ois ehdottoman tärkeitä hyvin monelle ja nimenomaan ihmisille, jotka on yksin.”

”Sitten mä menin nyt sellaselle itse ottamaan omaan elämään ohjeita, eli Intoa elämään -kurssille, jonka Espoon kaupunki järjestää. — — niin mä huomasin, että mähän saan aivan hirveesti täältä.”

Kalliolan settlementin toiminta-ajatuksiin kuuluu läpi elämän kestävän oppimisen mahdollistaminen ja elämänhallinnan edistäminen. Elinikäisen oppimisen lähtökohtana on tietoisuus siitä, että yksilön henkinen kehitysprosessi jatkuu läpi elämän. Jokaisella olisi oltava iästä riippumatta mahdollisuus jatkuvaan ja monipuoliseen itsensä kehittämiseen sekä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimiseen. Elinikäinen oppiminen antaa valmiudet elää muuttuvassa yhteiskunnassa. (Elinikäinen oppiminen 2014.)

Maailman nopea muuttuminen tekee erityisesti tiedon päivittämisestä demokratian kannalta tärkeän, painottaa Seppo Niemelä (2007, 68) ja jatkaa, että erityinen haaste uudistumisen kannalta on ikääntyvä väestö ja eläkeläiset.

Tiedolla vaikuttaminen todentuu asukastalolla eri tavoin. Esimerkiksi asukastalon neuvontapalveluja pidettiin olennaisina. Valistamalla voidaan vapaaehtoisten omaehtoisissa ryhmissä jakaa vaikkapa yhteiskuntataitoja ja terveystietoutta. Tätä kautta voidaan vaikuttaa yksilöiden elämänhallintaan ja suoraan fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Kylämajan miesryhmässä vaikuttava henkilö kertoo ohjelmasta seuraavaa:

V: ”No nyt meille tulee Uni/muistiluonto. Se on ensimmäinen. — Sit tulee Allergia- ja astmaliitto. Sitten tulee Luustoliitto ja sitten tulee toi Kuulonhuolto-liitto.”

H: ”Elikä hyvin tämmöstä asiapitoistakin?”

V: ”Nimenomaan ja tän ikäselälle porukalle sopivaa.”

V: ”Ja sit meillä on ollut Suun terveys. Se oli aivan fantastinen luento.”

V: ”Sitten on ollu vähän luustoon liittyvä, eli Nivelyhdistys on käynyt täällä luennossa. Niit on muitakin, mut nää tulee äkkiseltään mieleen.”

Myös ryhmätoiminnan suunnittelussa nousi esille tavoitteellisuus sekä asiantuntijuuden ja teoriapohjan tärkeys. Toimintaa valmisteltaessa kerätään uutta tai jo esimerkiksi työelämän peruja olevaa tietoa.

”Mulla ois semmonen ajatus siinä ja sit niin oli myöskin se suunnittelu, et mä haluan, et se kaks tuntia ei oo semmosta turhanpäiväistä lätinää, vaan että niillä ihmisillä tulee semmoinen, et mä sain jotain vaikka yhen pienen ajatuksen saisin itselleni, että tavallaan, että siinä on joku tämmönen tunnin puolen tunnin juttu ja sitten organisoidaan keskustelua sen pohjalta ja pysytään tiukasti siinä asiassa, et tavallaan se kehittymisnäkökulma on siinä. Sitten joku kerta siellä tulee olemaan itsensä johtamista. — koska minun mielestä se itsensä johtaminen korostuu täällä eläkkeellä ollessa, kun sä olet niin mä aattelin, että mulla on siinä aineistoo, että mä voin pohjustaa sen keskustelun siitä, et mitä se tarkoittaa.”

Eläkeläisten ohella maahanmuuttajat tai uussuomalaiset ovat asukastalon keskeinen käyttäjäryhmä. Kulttuurierot saattavat aiheuttaa toisinaan ongelmia ja väärinkäsityksiä. Kaksi senioreista esitti asiallisen, objektiivisen tiedon keinona vaikuttaa ryhmien vuorovaikutuksen edistämiseen ja keskinäisen ymmärryksen lisäämiseen ylipäänsä. Eräs henkilö myös huomautti, että tiedonkulun pitäisi toimia molempiin suuntiin eli myös suomalaisten arvoista ja tavoista pitäisi kertoa maahanmuuttajille.

”Eli sellasta, että tietää ne tavat. Eli se olisi musta tarkeeta, että puhuttaisi ja kerrottaisi, että joko he itse. Eli olisi sellasia, niin kun täälläkin on monia noita luentoja, että he tulisi ja kertoisi siitä heidän maansa tavoista siis pääpiirteit-

täin. Sellasia, että mikä on iso moka, että mitä ei saisi missään nimessä tehdä. Kun mekään ei haluta loukata ja sen voi tehdä tahtomattaan, kun ei tiedä. Niin jos luennot on yleensä tunnin verran, sellaset, niin yhtenä päivänä voitaisi ottaa sitten kaksi esimerkiksi sellasta. Eli opittaisi tietämään vähän toisesta.”

8.4 Vertaisina

Yksi kansalaisyhteiskunnan erikoisuuksista on maallikkouden ja ammattityön yhdistäminen – vastaavaa ei juuri tapahdu muilla sektoreilla. Tällöin saman elämäntilanteen kokeneiden vertaistuki on tärkeä osa järjestöjen toimintaa. Kun palkattujen ammattilaisten osaamiseen yhdistyy jäsenten ja vapaaehtoisten tietotaito, hiljainen ja kova tieto, kokemus- ja ammattitieto täydentävät toisiaan. (Oikeusministeriö 2006, 24.)

Susanna Hyvärin (2005, 215) mukaan vertaisryhmän käsite tarkoittaa myös sellaisia vertais-toiminnan muotoja, joissa tuki ja auttaminen eivät välttämättä ole yhteisöllisyyden keskiössä. Vertaisryhmiä voi muodostua esimerkiksi samaan ikäryhmään kuuluvien tai vaikkapa samaa elämäntapaa harjoittavien keskuudessa.

Kylämajan aktiivien haastatteluissa ilmenee halu vaikuttaa yleisesti ikääntyviä yhdistäviin asioihin ja epäkohtiin, esimerkiksi juuri yksinäisyyteen ja suoranaiseen syrjäytymiseen. Seniorien organisoimissa ryhmissä osallistujat ovatkin olleet lähinnä eläkeikäisiä. Tämän kuitenkin varsin heterogeenisen joukon puitteissa esille nousi kaksi erityistä vertaisryhmää: miesten ryhmä ja eläkkeelle vastikään jääneiden, niin sanottujen nuorten eläkeläisten, alkanut toiminta.

Alkuperäinen miesryhmä, jonka toimintaa on kuvattu aiemmin tässä tutkielmassa, on toiminut jo puolitoista vuotta. Vaikka miehet ovat muutoin vähemmistönä asukastalon kävijöiden joukossa, herättää tämä ryhmä kiinnostusta. Tiedottamisessa ja jäsenten onnistuneessa rekrytoinnissa perustajaa ovat auttaneet muutkin talon toimijat. Tällä hetkellä ryhmässä on kaksitoista hyvin sitoutunutta jäsentä. Koska joukko on näinkin suuri, on kevättalvella 2014 perustettu jo toinen miesryhmä. Alkuperäisessä ryhmässä vaikuttava henkilö pohtii ryhmänsä merkitystä alueella muun muassa näin:

” – – niin se kertoo sen ryhmän tarpeellisuudesta, et ku 12 miestä on, niin se on harvoin, että siellä on alle 10 henkeä.”

”Mut tarvetta tuntuu olevan ja Matinkylä on kyllä sitten se sellainen, että tämmösiä paikkoja, miesryhmiä, näit on aika harvassa, jos yleensä on mis-sään.”

”Tarvetta on, se on ihan selvää. Jos katsoo, menee tonne Sittariin, niin siinä Coffee Housen niillä ulkopöydillä, mitä siinä on, siel on niitä pienoispärlament-teja pitkin päivää, erilaisia, missä istuu miehiä. Heil on se tarve, mut ne on ot-taneet tämän tavan elää sitä ryhmäänsä.”

Miesryhmä saa yleisesti tunnustusta asukastalon toimijoiden piirissä. Eräs aktiivi kommentoi ryhmän vetäjän toimintaa seuraavasti.

”Se on aivan loistava ja musta se, mitä hän on saanut aikaseks ja myös se hä-nen koko aika realistinen näkemyksensä elämästä, rauhallisuutensa, jolla hän saa sen niin, kun on saanut on uskomaton, että se on saanut sen ne ukot sillä tavalla... — — se on tärkein täällä näin (asukastalolla).”

Toinen tärkeäksi koettu vertaistoiminnan muoto on ryhmä, joka on suunnattu henkilöille, jot-ka ovat vasta jäämässä tai ovat viime aikoina jääneet eläkkeelle. Perustajat huomauttavat vertaisjoukkonsa tarvitsevan tukea ison elämänmuutoksen yhteydessä ja kritisoivat yleistä käsitystä eläkkeelle jäämisen yksipuolisesta ihanuudesta. Aktiivisen ja sosiaalisen työelämän jälkeen he itse kokevat olevansa tietyllä tavalla hukassa. Ryhmässä käsiteltäviin teemoihin kuuluukin muun muassa itsensä johtaminen. Pyrkimyksenä on myös edistää verkostoitumista ja torjua yksinäisyyttä esimerkiksi liikunnan ja muiden yhteisten harrastusten avulla.

”Niin me ollaan me nuoret seniori-ikäiset, niin ollaan vähän heitteillä, olisiko näin. Eli me roikutaan vielä niissä työjutuissa ja ei ole... — — Väliinputoajia ja sen takia tämä lloa eläkkeelle oloon -ryhmä perustettiin.”

”Mutta tämä on kuitenkin sellanen, että kun ihmiset jää eläkkeelle, niin mitäs sitten. Se on niin kun iloa siihen eläkkeellä oloon, niin se oli. Mutta mä olin sit-ten siinä taustaryhmässä, että suunniteltiin se. Kun mä itse sitä toivoin. Mä olin aika pallo hukassa sillon, kun mä jäin eläkkeelle.”

”Eli siinä tulee se siinä ja ryhmän merkitys on varmaan niille ihmisille, jotka nyt siinä käy, olen huomannut, on hirveän tärkeä, että tulee lähdettyä. Ja on sellainen, koska meillä senioreilla on tämä näin, että on hirveän vaikea ainakin alussa sitä vapaa-aikaa... Sanotaanko itsensä johtaminen, että tämä on sellai-nen.”

”Et siitä ei puhuta, et se eläkkeelle jääminen on joka tapauksessa hirvittävän iso elämän muutos. Kaikki vaan sanoo, et se on niin ihanaa. Ei se välttämättä kuitenkaan ehkä sitä ole. Tosiasioihin vaikuttaa siihen, että enempi aukaistais

sitä ja sitten sitä, että pitää ylittää tavallaan se kynnyksensä, että se lähet sieltä himasta pois”

Eräs ryhmän ideoija toteaa haluavansa vaikuttaa toiminnallaan myös yksilökohtaiseen käsitykseen eläkeläisyydestä ja sen mukanaan tuomista toimintamalleista. Hän kiinnittää huomiota eläkeläisten heterogeenisyyteen.

”Siihen mä haluaisin vaikuttaa, että eläkeläisistä ei tänä päivänä puhuttaisi sillä tavalla vaan, että eläkeläiset, koska se ikähaarukka saattaa olla tänä päivänä kun potkastaan nuo 58-vuotiaat eläkejärjestelyyn pois 58:sta. Sitten, jos on vielä joku sairaus sairaseläkeläiset, sehän on aivan hirvee massa ihmisiä ja sitten, jos lähetään niin sehän pitäisi segmentoida niin, että eihän niillä ole samat tarpeet, jos on joku kaheksankymppinen tai seittämänkymppinen tai sit se oot tämmönen kuuskolmonen.”

”tässähän on ollut, miksi tämä Iloa elämään -ryhmä tuli kanssa, koska me seniorit ollaan 63-vuotiaasta 110:een. Eli se, että kun 63-vuotias jää eläkkeelle, niin se ei välttämättä ole vielä valmis tiedätkö, pelaamaan sitä bingoa, eikä laulamaan niitä maakuntalauluja.”

Ilka Haarni (2010, 9) kirjoittaa, että niin sanottua kolmatta ikää voidaan pitää myös henkilökohtaisena kokemuksena. Ihmiset eivät tällöin koe olevansa vanhoja tai vanhuksia. Peter Laslettin esittelemän käsityksen mukaan työvuosien jälkeinen kolmas ikä on itsensä toteuttamisen, mahdollisuuksien, riippumattomuuden ja toimeliaisuuden aikaa. Eliniän pitenemisen ja terveyden sekä elintason kohenemisen myötä varsinainen vanhuus ajoittuu myöhemmäksi kuin aiemmin.

Eläkeikäisten elämä on siis jo pitkään ollut muuttumassa. Kolmannen iän uudenaikaisessa elämänvaiheessa moni haluaakin hyödyntää erilaisia tarjolla olevia vaihtoehtoja. Eläkeikäisten elämäntapojen kirjo kasvaa paitsi mahdollisuuksien myötä, myös siksi, että heillä on usein edeltäjiään korkeampi koulutus ja elintaso. Haarnin mukaan yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset muuttavat myös ikääntymistä. Siitä on tullut yhä yksilöllisempi ja identiteetin rakentamisen näkökulmasta vapaampi, mutta haastavampi elämänvaihe. (Haarni 2010, 41–42.)

Vertaistoiminnan osuutta tarkasteltaessa on vielä todettava, että sen tärkeys ei tarkoita, että toimijat olisivat kiinnostuneita vain oman ryhmänsä asioihin vaikuttamisesta. He kantavat vastuuta myös muista. Esimerkiksi nuorten eläkeläisten ryhmä suunnittelee toteuttavansa tietyn väliajoin esimerkiksi palvelu- tai hoivakotiin suunnatun virkistystapahtuman. Vapaaehtoistoiminta eri muodoissaan antaa siis vaihtoehtoja.

H: — — ”haluatko toimia nimenomaan senioripuolella?”

V: ”En välttämättä. Mä voisin ihan hyvin vaikka noitten yksinhuoltajien kanssa ja mä en täs vaiheessa ainakaan rajoita millään tavalla sitä, että pitäis oman ikäisille — —”

Matinkylän alueen terveyspalvelujen vaikuttamishanketta puolestaan perusteltiin laajemmas-
ta näkökulmasta.

”Ja meidän kriteeri, miks me niin kovasti sitä säilyttämistä haluttiin, oli se, et-
tä meillä on liikuntavammaisia, liikuntarajoitteisia vanhuksia, äidit lapsineen.
Ajatellaan talvikeliä, pitääkö heidän todella mennä Puolarmetsään tai Tapio-
laan, kun meil on tässä tämä.”

8.5 Taustavaikuttajina ja sillanrakentajina

Osa asukastalon toimijoista kuvailee omaa osuuttaan taustavaikuttamiseksi. Esimerkiksi ter-
veydellisten ongelmien tai perhesyiden takia aktiivinen osallistuminen ja ryhmän vetäminen
voi olla välillä mahdotonta. Vaikuttaminen hakee tällöin uusia muotoja, joiden merkitys ei
kuitenkaan toimijoiden itsensäkään mielestä ole vähäinen.

Kun omat voimavarat ovat vähissä, sitoutuminen asukastalon yhteisöön kanavoituu esimerkiksi
tiedottamiseen ja rekrytointiin. Kylämajan asiaa ja yhteisön arvoja viestitään pienimuotoises-
ti liikuttaessa Matinkylän alueella.

”Ja totta kai, sähän rakennat sitä tuolla kulkiessasi tavallaan. Minä olen niin
kun jonkun Kylämajan mainos, kävelevä mainos. Eli pystyy rakentamaan ja
pystyy aina... Mitä enempi sä saat tänne näihin piireihin porukkaa, sen parem-
pi.”

”että mä olen vähän semmonen taustavaikuttaja. Eli mä en tällä hetkellä pysty
olemaan niin aktiivisesti.”

”Ja sitten semmosena taustamainostajana esimerkiksi Kylämajan kohdalla — —
Ja sitten muutenkin aina tuolla kadulla, ostarilla näen, että hei, nyt on soppa-
päivä, oon tuonu vanhuksia tänne syömään — — mutta sitä rumpua kuitenkin.
Eli hei, että täällä on mahdollisuus syödä edullisesti soppaa ja esimerkiksi
tämmöstä.”

”Koko ajan teen sitä ja siis no itte asiassa, jos mä juttelen ihmisten kans, mä saatan sanoo, että ootko sä kylämajassa käynyt, siis kyl mä levitän sitä tietoo,”

Tärkeää taustatyötä yhteisössä tekee myös aiemmin mainittu kaikille avoin Toimijaryhmä, johon haastatellutkin osallistuvat.

”Se lähinnä kehittää justiin näitä (talon asioita)... — — Sitten kehitetään, jos kuullaan jotain negatiivista, niin puututaan siihen, että miten parannetaan se. — — No, esimerkiksi tässä on näitä tukityöllistettyjä, niin sitä, että tietysti he toimivat voimavarojensa mukaan, mutta että sitäkin ollaan kehitetty, että hekin kehittyvät niin tässä yhteisössä.”

Sillanrakentajiksi voidaan kutsua toimijoita, jotka tekevät kenties huomaamatonta kotouttamistyötä maahanmuuttajataustaisten kävijöiden keskuudessa. Nämä henkilöt itse painottavat pienten asioiden suurta merkitystä ja mahdollisuuksia. Vähemmistöön kuuluvan henkilön liittäminen pikkuhiljaa yhteisöön ja sitä kautta yhteiskuntaan voi olla aluksi kiinni vähäisiltä tuntuvista asioista.

”Sitten näitä maahanmuuttajia olen käynyt jututtamassa. Nyt tässä lähimmän vuoden aikana olen vähempi, mutta aikasemmin, niin kävin useastikin tossa, melkein päivittäin juttelemassa. Eli heidän toi suomen kieli ja he rohkeesti sitä rupesi käyttämään. Elikä kaikkea tämmöstä, vähän niin kun taustavaikuttajana.”

”Eli sillee, että osottaa sen, että ei tarvi olla sydänystävä, ei tarvi lähteä kahville, ei tarvi kutsua kylään, mut voi jutella normaalisti, että hei, mitä sulle kuuluu.”

”Ja koetetaan houkutella näitä maahanmuuttajataustasia sinne mukaan. Eli vaikka ne tulisi vaan ja istuisi ja kuuntelisi, niin suomen kielen takia.”

Sillanrakentajat pyrkivät esimerkin voimalla vaikuttamaan asukastalon kotosuomalaisten mahdollisiin ennakoluuloihin ja toteuttavat samalla yhtä Kalliolan settlementin toimintaa ohjaavista perusarvoista, erilaisuuden hyväksymistä. Yksi senioreista myös esitti, että vanhemmilla eläkeläisillä voisi olla tietyllä tavalla parempaa ymmärrystä esimerkiksi sotaa paenneita maahanmuuttajia kohdattaessa. Tätä ymmärrystä voitaisiin hänen mukaansa kenties hyödyntää yhteistoiminnassa.

Kuten aiemmin todettiin, tässäkin tapauksessa korostettiin tiedon ja valistuksen merkitystä: ennakkoluulot ja väärinymmärrykset puolin ja toisin voitaisiin korjata asiallisen tapa- ja kulttuuritiedon avulla.

”Ja sitten nää, että miten vaikeeta niillä on, miten monet suhtautuu heti suoraan ennakkoluuloisesti. Eihän ne kaikki, monet niistä on yrittäjiä... Yrittää päästä tänne ja tekee töitä. On korkeakoulutettuja ja kaikki se. Vaikka varmasti on sitä sellasta vähän, että kaikki ei ole samanlaisia. Mut meidän ei tiedetä alkuunkaan niitä olosuhteita, mistä he on lähtenyt. Ja miten me itse käyttäytyttäisi, jos me oltaisi samanlaisessa tilanteessa.”

Aaro Harju painottaa sitä, että kansalaisyhteiskunta tarjoaa lähtökohtaisesti tasavertaisen mahdollisuuden olla mukana, osallistua ja vaikuttaa. Hänen mukaansa tällä on erityisen suuri merkitys yhteiskuntaryhmien välisten erojen kasvaessa ja eriarvoisuuden lisääntyessä. (Harju, A. 2007, 14.)

Sillanrakennukseksi voidaan nimetä myös pyrkimykset yhdistää eri sukupolvia. Yksi toimijoista ideoi, tosin resurssipulan tiedostaen, esimerkiksi elokuvakerhoa, joka saattaisi houkutella läheisten opiskelija-asuntoloiden väkeä. Hän myös pohti työttömien yhdistyksen kokoontumisen mahdollisuutta asukastalolla.

Uutta vapaaehtoistoiminnan konseptia asukastalolla edustaa erään seniorin toimiminen tukihenkilönä nuorelle uussuomalaiselle henkilölle. Tämän toiminnan eduista hän painotti juuri eri-ikäisten kohtaamista molemminpuolisen oppimisen merkeissä. Seuraavalla tavalla perusteltiin eri-ikäisiä yhdistävän toiminnan hyötyjä:

”Mut kyllä niitä ois monen sortista, monen ikäistä ja myös tietysti monenlaisempaa se tietty sosiaalinen kirjo opinnollinen kirjo, mikskä sitä sanois. Tuohan se heti rikkautta ja vähän sitä semmoista omaa urautunutta ajatusmaailmaa hämmentää.”

”(nauraa) Vanhukset lähinnä ollaan aika tylsiä.”

Leena Kurjen mielestä yksi keskeisimmistä ikäihmisten vapaaehtoistoiminnan eduista on juuri mahdollisuus sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen. Kun ikäihmiset ovat enemmän mukana yhteiskunnallisessa elämässä, kuva heistä muuttuu vähitellen ja senioreita aletaan arvostaa. Ikäihmisten kautta myös solidaarisuuden asenne voi levitä yhä laajemmalle. (Kurki 2007, 133.)

8.6 Innostajina

Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalipedagogiikan suuntaus, joka syntyi Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen eheyttämään sortunutta yhteiskuntaa tasa-arvoiseksi demokratiaksi. Pedagogisessa liikkeessä yhdistyvät kasvatuksellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen toiminta. Innostaminen on Leena Kurjen mukaan sellainen arkipäivän sosiaalisen toiminnan väline, jonka tavoitteena on solidaarisuuden arvot tiedostava yhteiskunta. Pyrkimyksenä on saada ihmiset osallistumaan oman elämänsä ja yhteisöjensä aktiiviseen ja tiedostavaan rakentamiseen. Leena Kurki sanoo, että aidon yhteisön rakentumisen onnistuminen on sosiokulttuurisen innostamisen tärkeimpiä tavoitteita. Lähtökohtana on ihmisten oma osallistuminen toimintaan aina suunnittelusta arviointiin asti. (Kurki 2007, 69–71, 85.)

Innostamiseksi ei Kurjen mielestä voida sanoa mitä tahansa osallistuvaa toimintaa ja ryhmien muodostamista. Innostaminen sitä vastoin perustuu suunniteltuun ja päämäärätietoiseen toimintaan, jonka keskiössä ovat käsitteet persoona ja yhteisö. (Kurki 2007, 73.)

Ikään kuin synteeseinä edellä käsitellyistä vaikuttamispyrkimyksistä ja -tavoista voidaan todeta Kalliolan vapaaehtoisten vaikuttavan alueellaan innostajina. He itse kuuluvat sosiokulttuurisen innostamisen periaatteiden mukaan toiminnan alussa perustettuun primus motor -ryhmään, Toimijaryhmään, joka aktivoi muita (Kurki 2007, 134). He ideoivat ja organisoivat ryhmiä, ohjaavat, rekrytoivat, tiedottavat ja mainostavat. He ovat nähdäkseni sisäistäneet ja sitoutuneet Kalliolan settlementin arvoihin ja toimintatapoihin ja useat ovat saaneet myös vapaaehtoistoimintaan liittyvää koulutusta.

Seniorit toimivat yhteisön ja yhteisöllisyyden kehittämiseksi monella tasolla suunnittelusta toimintaan, taustatyöhön ja kehittämiseen. Haastatteluaineistoni perusteella he pyrkivät sosiaalisen muutoksen luomiseen ja vahvistamiseen, heidän toimintansa on tavoitteellista ja suunniteltua. Seniorien ryhmissä ja muilla toiminnan tasoilla toteutuu pedagogisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden elementtejä. Tavoitellaan esimerkiksi asenteiden muutosta ja motivaation heräämistä. He rohkaisevat muita osallistumaan ja integroitumaan yhteisöön. Ryhmiin liittyy myös luovuuden kehittymisen intressi. (Vrt. Kurki 2007, 70–73.)

9 Vapaaehtoisten tukeminen

Tässä luvussa käsitellään sekä vapaaehtoistoimijoiden hyviksi kokemia asukastalon tukimuotoja että lisätuen tarpeita ja kehittämiskohteita. Eräs haastateltujen seniorien kanssa läheisesti työskentelevistä ohjaajista kertoi, että Kylämajassa seniori-ikäiset vapaaehtoistoimijat nähdään tasa-arvoisina ja -veroisina muiden vapaaehtoisten kanssa. Ikäkysymystä sinänsä ei siis

mietitä, paitsi ihmisten jaksamisen suhteen. Rakenteet on ohjaajan mielestä luotava niin, että toimija voi sanoa, mikäli uupuu. Hän korostaa tuen muotona muun muassa tunnetta tarpeellisuudesta ja kuulumisesta yhteisöön.

9.1 Hyvät käytännöt

Anne Birgitta Yeung korostaa vapaaehtoistoiminnan organisoiijien roolia siinä, kuinka tärkeäksi vapaaehtoiset kokevat toimintansa ja panoksensa, siis itsensä. Yeung määrittelee vapaaehtoistoiminnan parhaan palautteen välittömäksi, spontaaniksi, henkilökohtaiseksi ja epämuodolliseksi. Kun vapaaehtoinen kokee tekevänsä merkityksellistä työtä, hän myös todennäköisesti sitoutuu toimintaan pidemmäksi aikaa. Yeung painottaa, että tällöin on kyse yksilön, järjestön, yhteisön ja lopulta koko yhteiskunnan edusta. Anne Birgitta Yeung (2007, 164.)

Kylämajan vapaaehtoistoimijat mainitsevat juuri tämän ulottuvuuden: itsensä ja toimintansa tärkeäksi ja vaikuttavaksi kokemisen. He kokevat saavansa välitöntä kannustusta, kiitosta ja henkilökohtaista huolenpitoa. Moni puhuu siitä, miten heidän jaksamisestaan kannetaan asukastalossa huolta.

"Mun täytyy nyt, kun mä olen tämän vajaa kaksi vuotta, sanotaan 1,5 vuotta ollut täällä Kylämajassa, niin täällä on aivan upea henkilökunta. — — Eli pidetään huolta, siis sellanen lämmin suhtautuminen. Täällä ainakin Kylämajassa on sillä lailla ja en ole kenenkään kuullut sanovan, että pistettäisi. Ja meidän seniorivetäjä, — — joka alussa tuntui, että hyvät hyssykät, miten hän jaksaa. Niin hänellä on aina aikaa. Eli kyllä meistä pidetään, tai musta pidetään, en voi puhua kuin itsestäni. Mutta en ole kuullut, että olisi..."

"Joo, kyllä (tuetaan). Ainakin mä saan hirveen hyvän kohtelun".

"Täällä on hirveen hyvä muuten täällä Kylämajassa. Vaikka on tilanne mikä tahansa, niin mä voin tulla tänne. Vaikka olisi henkilökohtainen joku murhe, mä voin tulla tänne ja kertoa — tai — tai —. Ja sitten on tämä —, on tämä yksi kaupungin työntekijä. Ihan kelle vaan."

Vapaaehtoisten ohjaajiin kuuluva henkilö nimeää upeaksi onnistumisen kokemukseksi sen, kuinka sitoutuneita vapaaehtoiset ovat, mutta pohtii, uskaltavatko he sanoa, jos uupuvat. Ohjaaja toteaa, että vaikka toimijan elämäntilanteet ja mahdollisuudet muuttuvat, hän toivoo, että Kylämaja kulkisi siinä mukana tavalla tai toisella.

Leena Kurki (2007, 70) kuvaa sosiokulttuurista innostamista ammattina seuraavasti. Innostaja toimii kasvattajan ja sosiaalityöntekijän välimaastossa eli sosiaalipedagogiikan toiminta-alueella. Hänen toimintansa tähtää asenteiden muuttumiseen esimerkiksi yhteisöjen kehittämisessä solidaarisuuden hengessä. Innostaja on Kurjen sanojen mukaan katalysaattori ja dynamisoija, joka rohkaisee, motivoi ja myös yllyttää ihmisiä osallistumaan. Innostajan tehtäviin kuuluu informaation välittäminen ja osallistumisen mahdollistavien olosuhteiden järjestäminen. Ennen muuta hänen on tarkoitus rohkaista ihmisiä kokemaan ja auttaa heitä myös hyötymään kokemastaan. Kylämajan vapaaehtoistoimijoiden kuvausten perusteella tärkein heidän saamansa tuki liittyy näihin innostajan keskeisiin piirteisiin.

Useat haastatellut toteavat, että materiaaliset resurssit ja tilat ovat Kylämajassa toki rajalliset, mutta olosuhteet järjestetään toimijoille niin hyvin kuin on mahdollista. He saavat ryhmälleen tilan, välineet ja teknistä apua tarvittaessa. Informaatiota annetaan ja hankitaan pyydettyä. Materiaalinen puoli ei nouse tukikysymyksessä ongelmaksi. Sen sijaan kannetaan vastavuoroisesti huolta asukastalon ohjaajien jaksamisesta, koska henkilökuntaa on vähän.

Kylämajan vapaaehtoiset kiittävät asukastalon työntekijöitä erityisesti ennakoluulottomasta rohkaisusta toiminnan suunnittelussa ja toteavat, että kaikki ehdotukset otetaan vastaan. Omien tavoitteiden ja tärkeinä pidettyjen asioiden edistäminen koetaan tässä yhteisössä arvostetuksi toiminnaksi, johon kannustetaan.

"Tää Kalliolan must tää ideologia tässä oli ne arvot ja kaikki nehän sopii äärimmäisen hyvin myöskin tämmöseen — — ryhmään ja sitten, että täällä pystyy tekemään, että jos sä oot itse täällä ei sanota, että ei tuu onnistuun. Täällä on semmonen ilmapiiri, että joo sä voit perustaa tuommosen, jos sua kiinnostaa, et täällä ei sanota heti, että no ei se nyt onnistu. Siis mä tykkään siitä ajattelusta, että sanotaan, että jos sulla on hyvä idea, niin alat vaan toteuttaa sitä."

"Ainakin täällä hyvin herkällä korvalla kuunnellaan. Eli jos joku sanoo jotakin, niin otetaan, että se on.... Se on hyvin herkällä korvalla, kuunnellaan."

Irma Syrén (2006) kirjoittaa, että vapaaehtoistoiminnalle on ominaista paitsi vapaaehtoisuus myös se, että se lähtee osallistujien omista näkemyksistä ja mielenkiinnon kohteista. Siksi keskeinen kysymys onkin, miten luodaan toiminnalle sellaiset puitteet, joissa ihmiset kokevat voivansa toteuttaa omia päämääriään yhteistyössä muiden samanhenkisten kanssa.

Asukastalon ohjaaja mainitsi kokemuksen yhteisöön kuulumisesta yhtenä olennaisena tuen elementtinä. Sama näkemys nousee selkeästi haastatteluaineistostani. Näin yksi vapaaehtoisista ilmaisee asukastalon merkityksen:

"Niin se työ on kuitenkin tavallaan sellanen yhteisöllisyys, se on semmonen tietynlainen yhteisö ja se kaikki. Vaikka ei niin ystäviä ihan, siis mitä se perinteisesti tarkoittaa, niin ei ollakaan. Mutta kuitenkin, että sä olet osa jotakin."

Ilka Haarni kiteyttääkin, että yksinomainen altruismin korostaminen vapaaehtoistyössä voi olla harhaanjohtavaa, sillä auttaminen kytkeytyy siitä saatavaan tyydytykseen, arvostukseen, muiden päämäärien edistämiseen ja vuorovaikutuksen merkitykseen sinänsä. (Haarni 2010, 35.) Kun pohditaan, mitä vapaaehtoistoiminnasta sitten saadaan, nostaa myös Yeung oleelliseksi teemaksi kokemuksen itsensä toteuttamisesta. Edelleen saamisen elementit liittyivät Yeungin tutkimustuloksissa henkilökohtaiseen hyvinvointiin ja emotionaalisiin palkintoihin, kuten kiitokseen ja myönteiseen palautteeseen. (Yeung 2007, 159.)

9.2 Tuen tarpeet ja kehittämiskohteet

Vaikka useimmat seniorit kiittivät saamaansa tukea, moni esitti kuitenkin ajatuksia siitä, miten palautteen antoa ja henkilökohtaista vuorovaikutusta voisi vielä kehittää. Seniorit toivoivat nimenomaan kahdenkeskisiä kehityskeskusteluja ohjaajien kanssa. Eräs haastateltu esitti, että ohjaaja tai ohjaajat järjestäisivät tietyt viikot vapaiksi siten, että toimija voi varata ajan, mikäli haluaa. Hän korosti tässä vapaaehtoisuutta sikäli, ettei kenellekään tulisi tunnetta, että on henkilökohtaisista tunteuksista on pakko puhua.

"Kahdenkeskisiä, joo, että tavallaan sä saisit sitä palautetta."

Palautetta kaivattiin esimerkiksi siitä, miten omaa toimintaa on yleisesti arvioitu ja mitä voisi tehdä kenties toisella tavalla. Haastatteluissa tunnettiin esimerkiksi omakohtaista vastuuta tai huonoa omaatuntoa ryhmien jatkuvuudesta.

"Eli sanottaisi, tai miten ihmiset on kokenut sen, tai miten sä itse voisit toimia toisin. Eli että väki ei kaikkokoisi. Tai sitten, että sä voisit itse ihan, että mulla on pulma ja mä haluaisin vetäytyä. Mä haluaisin jättää tämän. Eli siinä voisi tavallaan ne syyt kertoa, että miksi sä löysäisit. Tavallaan talo auttaisi ja talo miettisi, että mitä ne voisi tehdä, että se toiminta jatkuisi, että se ei kuolisi pois."

Kahdenkeskisissä keskusteluissa olisi siis helpompi ottaa esille myös mahdollinen toiminnan keskeyttämisen tai tauon pitämisen tarve, jonka ilmaiseminen koettiin joissakin tapauksissa

vaikeaksi. Ilmeni myös epäröintiä siitä, miten toimijaan suhtaudutaan jatkossa, jos jättäytyy kerran pois.

"Mä en ole itse kokenut sinänsä kynnykseksi sanoa sitä, että nyt mä en jaksa, että mä olen nyt poissa tietyn aikaa. Mut jollakin se saattaa olla. Vaikka täällä aina korostetaan sitä, että tämä on vapaaehtoista; ajattele, kuuntele itseäsi. Eli aina voit sanoa, että nyt en jaksa, pääse, voi. Mutta minusta siitä saisi puhua enemmän, tai ainakin kysyä toimijoilta, että tarvitseeko siitä puhua. Eli laittaa vaikka nimettömän kyselyn, se on monta kertaa helpompi. Joku laittaa nimen, mutta joku kokee vaikeaksi sen."

Vapaaehtoisten tuessa ja motivoinnissa keskeistä on se, miten nostetaan esiin kaikkien osallistujien tieto ja erityisosaaminen (Syrén, I. 2006). Kylämajan toimijoiden kehitysehdotuksissa tämä olikin olennainen seikka. Yksi senioreista totesi, että kaikki eivät tohdi tuoda itse esiin omaa osaamistaan, vaan se on jonkun muun ongittava esiin. Itse ryhmän vetäjänä toimiva henkilö huomautti, että hänen mielestään on kiinnitettävä huomiota myös hiljaisiin osallistujiin. Heistä saattaa ajan ja rohkeisuuden myötä paljastua yllättävää osaamista ja mahdollisesti myös johtajuutta. Osaamisen esille nostamisen keinoiksi ehdotettiin asukastalolle muun muassa osaamispankkia ja henkilökohtaisia haastatteluja.

"Mun mielestä esimerkiksi voisi olla semmonen joku — — osaamispankki tai tällainen, jossa tavallaan vois miettiä sitä ja sitten, jos siellä pannaan semmosia joilla on erilaista osaamista yhteen, niin mä luulen, et siinä tulis aika hyviä ideoita"

"Ja jos ajattelee näitä maahanmuuttajia, että niitäkin pitäisi kyllä haastatella."

Tuen tarvetta ilmeni myös siinä, miten eläkkeelle jäätyä omaa osaamistaan voisi hyödyntää ja kanavoida. Tässä ilmaistiin sekä vertaisten kokemusten että järjestävän organisaation informoinnin tärkeys.

"Siihen tarvii tukea, että miten pääsee hyödyntämään sitä omaa osaamista, onko kukaan edes kiinnostunut?"

"— — ja kaikki se otetaan yhtäkkiä pois, niin siihenhän jää aivan mieletön kuoppa ja lähet sitten uudestaan niin sittenhän täs monet on sanonut, että ensin he hirveesti joka paikkaan meni, että sekään ei oo hyvä, vaan että sen takia pitäis saada sitä tietoa ja sitten vähän semmosta kokemusten vaihtoo, et sitten osais löytää sen oman vaikuttamiskanavan."

Johtajuuden ja vahvan vetäjän teema nousi esiin kehittämistarpeiden joukosta. Aprikoitiin sitä, mistä vahvoja vetäjiä saadaan ja miten aiempi ammatillinen tausta vaikuttaa tämän roolin syntymiseen. Tämä rekrytointikysymys nähtiin myös keskeisenä ryhmien jatkuvuuden ja osallistujien motivaation kannalta. Kolme henkilöä mainitsi erityisongelmaksi sen, että ihmiset esittävät mielellään ideoita, mutta eivät halua ryhtyä toiminnan toteuttajiksi.

"Se vaan, että jonkun pitää olla vahva vetäjä ja silloin se toimii. Ja se, että jonkun ulkopuolisenhan se täytyisi havaita."

"Mutta tässä on sitten tietenkin se niin, että sellanen dilemma, minkä mä olen nähnyt on se niin, että toivotaan ja sitten ei kuitenkaan ruveta vetämään, tai jotain sellasta."

"Ja hän on todella hyvä vetäjä siinä ja näin. Eli kun hänellä on semmonen ammatti ollut."

Johtajuutta ei Anne Birgitta Yeungin mukaan pidä käsitteenäkään väheksyä tai painaa alas - se olisi toimijoidenkin aliarvioimista (2007, 164). Kaksi haastatelluista esittikin selkeästi hyödyntävänsä mielellään oman professionsa tuomaa osaamista ja johtamiskokemusta koko yhteisön hyväksi.

"Tää on nyt ensimmäinen alotus oli tämä ryhmä. Mitä muuta se tuo, niin jotenkin mä jossain vaiheessa näin, että mä voisin näitä ryhmiä perustella vaikka mihin tai opettaa, miten näitä vedetään ja miten näitä suunnitellaan ja toteutetaan."

"Kyllä mun täytyy myöntää niin, että mä olen vähän sellanen pomotyyppi. Eli ei täydy myöntää, mä olen (naurahdus). Eli se niin, että se työelämä on tietenkin tehnyt, kun vuosikymmeniä oli luottamusmiehenä ja sitten joutui vielä ottamaan pääluottamusmieshommat."

Eräs seniori esitti myös huolensa vapaaehtoistoiminnan tulevaisuudesta ylipäänsä. Hän pohtii, miten saadaan nuoremmat ikäpolvet mukaan.

"Mut tuossa ajattelin matkalla, niin mistä tulee sitten se sukupolvi, meidän sukupolven jälkeen, jos aatellaan näitäkin, mitkä täällä on vapaaehtoistyöntekijöitä, naispuoliset ja muut, niin kyllä me kaikki ollaan sitä ikäluokkaa, et tuleeko seuraavasta ikäluokasta? Eläkö tää henki vielä, että miten se vapaaehtois-

työ sitten saataisiin niin houkuttelevaksi jollain tavalla, että siihen ois tulijoita, et mä haluaisin."

Lisäksi tiedottaminen mainittiin selkeäksi kehittämiskohteeksi, joka vaikuttaa myös vapaaehtoisten motivaatioon ja toiminnan jatkuvuuteen. Seniorit kuitenkin huomauttavat tietävänsä, että kyse on rahasta, ei vaikkapa asukastalon työntekijöistä. Sosiaalinen media ei haastateltujen henkilöiden mukaan ole se väylä, jolla tietoa järjestetystä toiminnasta saataisiin levitettyä ainakaan ikäihmisten keskuudessa.

"Eli täällähän on tämä tiedottaminen se heikoin homma. En tarkoita, että täällä ei tiedoteta. Täällä on oma tiedottaja tällä hetkelläkin, mutta se niin, että kylä se menee suusta suuhun. Paitsi sitten lehdissä, tietenkin lehdissä voi olla. Eli toi oli Länsiväylässä, mutta kun tässä on se, että ei ole varaa, ei ole varaa. Laittaisihan sitä Helsingin Sanomiin ison jutun niin, että hei, tulkaa, ihana paikka."

10 Yhteenveto

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Kalliolan settlementin seniori-ikäisiä vapaaehtoistoimijoita yhteisönsä ja asuinalueensa vaikuttajina. Selvitin espoolaisessa asukastalossa toimivien seniorien vaikuttamisen väyliä, tavoitteita, rooleja ja toimintatapoja. Lisäksi kartoitin mahdollisia tuen tarpeita, kehittämiskohteita ja hyviksi havaittuja tukikäytäntöjä. Teemahaastattelujen avulla pyrin saamaan esiin seniorien omia näkemyksiä ja kokemuksia. Tavoitteeni oli siis rakentaa tarkempaa kuvaa siitä, millaisia osallistujia ja vaikuttajia seniorit ovat – haluavatko he ylipäänsä vaikuttaa, mihin ja millä tavoin.

Tutkielmani teoreettisen viitekehyksen muodostivat kansalaisyhteiskunnan, aktiivisen kansalaisuuden ja kansalaisvaikuttamisen käsitteet sekä vapaaehtoistyön erilaiset määritelmät. Tarkastelin myös moninaisia ikääntymiskäsityksiä sekä yhteisön ja yhteisöllisyyden olemusta. Aineistoni teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissa käytin menetelmänä teemoittelua. Lähtökohdan muodostivat alkuperäiset tutkimuskysymykset ja niiden myötä rakentunut haastattelurunko. Lopullisessa analyysissa kuvaan seniorien vaikuttamisen muotoja ja tapoja kuvaamalla heitä toimijoina, valistajina, vertaisina, taustavaikuttajina, sillanrakentajina ja innostajina.

Kuten aiemmatkin vapaaehtoistoiminnan tutkimukset ovat osoittaneet, aktiivisuus on luonteeltaan kumuloituvaa. Haastattelemani seniorit ovat olleet monessa mukana – vapaaehtoisuustoiminnasta hyväntekeväisyshankkeisiin ja yhdistystoiminnasta iäkkäiden naapureiden auttamiseen. Nyt suurin osa kuitenkin toimii lähinnä juuri Kylämajassa, useimmat omaehtoisen ryhmän vetäjinä ja organisoijinä. Lähtöoletukseni oli kuitenkin, että seniorit olisivat todennä-

köisesti aktiivisia osallistujia alueellaan muissakin yhteyksissä, esimerkiksi asukas yhdistyksissä tai vaikkapa seniori-ikäisten puoluetoiminnassa. Tämä ei pitänyt paikkaansa.

Merkityksellinen havainto aineistoni valossa on se, että asukastalon toiminta on juuri sellainen väylä, jonka kautta seniorit tuntevat voivansa aidosti vaikuttaa alueensa asioihin. Poliittinen toiminta ei heitä houkutellut ja esimerkiksi asukasfoorumiin osallistumisen hyödyt kyseenalaistettiin: pelkän puhumisen ei koettu johtavan mihinkään. Todettiin muun muassa, että tilaisuuksissa osallistujat ajavat tiukasti omaa asiaansa. Entä kuunnellaanko mielipiteitä lopulta? Oikeusministeriön kansalaisvaikuttamiseen liittyvässä selvityksessä huomautetaan, että suomalaiset tunnustavat näennäisdemokratian herkästi. Usein asukkailla on kuitenkin halua osallistua omaa aluettaan koskevien asioiden hoitoon ja kehittämiseen, mikäli siihen tarjoutuu sopiva mahdollisuus. Raportin mukaan toiminnan tai hankkeen tulee olla kuitenkin konkreettinen ja riittävän pienimuotoinen. Lisäksi ihmisillä tulee olla tunne tai kokemus siitä, että he tulevat kuulluiksi ja voivat vaikuttaa asioihin. (Oikeusministeriö 2006, 52–53.) Vapaaehtoistoiminta tässä muodossa eli esimerkiksi itse suunnitellun ja organisoidun ryhmän vetäjänä toimiminen edustaa nähdäkseni tällaista konkreettista tapaa.

Koska haastattelemani henkilöt pitivät asukastalon toiminnassa mukana oloa itselleen sopivimpana vaikuttamisen väylänä, oli mielenkiintoista analysoida tarkemmin tähän vapaaehtoistoiminnan muotoon sisältyviä vaikuttamisen elementtejä.

Ensinnäkin tälle tavalle on keskeistä yhdessä tekeminen ja sen myötä toiminta. Toiminnan olemuksesta Kaarina Mönkkönen (2005, 282) on todennut Klaus Weckrothia lainaten, että tekemistä ohjaavat ulkoiset ärsykkeet ja pakot. Teot sammuvat kun tehtävät on suoritettu. Kaikki tekeminen ei siis ole toimintaa. Toiminnan mieli Weckrothin mukaan on ihmisen omissa vaikutusmahdollisuuksissa. Tähän sisältyy vahva jännite viedä asiaa eteenpäin. (Mönkkönen 2005, 282.) Havaintojeni mukaan Kylämajan seniorit ovat hyvin analyttisiä. Vaikuttaminen kanavoituu osittain konkreettiseen tekemiseen. Se ei kuitenkaan ole mitä tahansa puuhastelua, josta voidaan puhua väheksyvään sävyyn, vaan tavoitteellista toimintaa, jonka vaikutusta seniorit pohtivat. Yhteisen tekemisen avulla voidaan heidän mukaansa esimerkiksi edistää vuorovaikutusta, antaa vertaistukea ja ehkäistä syrjäytymistä. Esiin nousi myös niin sanotun hiljaisen tiedon välittäminen. Haastatellut henkilöt ovat vaikuttajina kirjaimellisesti toimijoita.

Aiemmin tässä tutkielmassa mainitsin Demos Helsingin asiantuntijoiden provokatiivisen ajatuksen siitä, ketkä ovat nykypäivän huono-osaisia. Heidän mukaansa sellaisia ovat henkilöt, joilla ei ole tilaisuutta tai taitoja yhdessä tekemiseen. (Harju 2010, 72.) Mielestäni tämä ajatus tuo herättävällä tavalla esiin asukastalon vapaaehtoisten seniorien toiminnan merkityksen – se on todellista yhteisöllistä vaikuttamistyötä.

Tiedolla vaikuttaminen todentuu asukastalolla monella tavalla. Tärkeäksi osoittautui hiljaisen kokemustiedon ohella eksplisiittinen tieto. Monia vapaaehtoisia voidaan luonnehtia vaikuttajina myös valistajiksi. Tieto ja oppiminen ovat tärkeitä heille itselleen, he arvostavat muun muassa seniori-ikäisinä saamaansa koulutusta. He haluavat jakaa tiedon mukanaan tuomaa hyvää myös ryhmiensä osallistujille. Esimerkiksi järjestämällä terveystietoon liittyviä asiantuntijaluentoja tai levittämällä itse hankkimaansa tietoa he voivat vaikuttaa yhteisönsä jäsenten hyvinvointiin ja elämänhallintaan.

Seniorit pyrkivät vaikuttamaan vertaisina alueen eläkeläisten asioihin. He ovat muutoin tyytyväisiä Matinkylään asuinalueena, mutta nostavat esiin huolen etenkin ikä-ihmisten yksinäisyydestä ja syrjäytymisestä sekä yleisesti yhteisöllisyyden puutteesta. Naapuriavun lisäksi asukastalon ryhmätoiminnan avulla voidaan tehdä ennalta ehkäisevää työtä. Haastatteluaineistoni nousi esiin erityisesti kaksi vertaisryhmää, joiden merkitys korostui: miesten ryhmä ja niin sanottujen nuorten eläkeläisten ryhmä. Molemmille nähtiin olevan erityistä tilausta, josta kertoi myös ryhmien suosio.

Vaikka vertaisten asiat ovatkin lähellä seniorien sydäntä, ei tämä tarkoita sitä, etteivätkö he haluaisi edistää myös muiden asukkaiden tai ryhmien asioita. Seniorit näyttäytyivät tutkimuksessa myös sillanrakentajina. He haluavat edistää eri sukupolvien sekä koto- ja uussuomalaisen välistä vuorovaikutusta. Osin tämä oli vasta idean tasolla, mutta esimerkiksi joidenkin seniorien hienovarainen, arkipäiväiseen kommunikointiin perustuva kotouttamistyö on kaiken aikaa käynnissä. Työ saattaa jäädä hyvinkin muilta huomaamatta, mutta sen merkitys on nähdäkseni kuitenkin yksittäisille henkilöille ja sitä kautta heidän yhteisöilleen suuri.

Lisäksi useat seniorit tekevät taustavaikuttajina tärkeää työtä asukastalon ja samalla Matinkylän yhteisöllisyyden edistämiseksi. Muun toiminnan lisäksi tai silloin, kun omat voimavarat ovat liian vähäiset säännölliseen osallistumiseen, he tiedottavat, mainostavat ja rekrytoivat liikkeudessaan asuinalueellaan. Tämä osoittaa mielestäni vahvaa sitoutumista yhteisöön.

Synteesinä edellä mainituista vaikuttamisen tavoista senioreita voidaan luonnehtia sosiokulttuurisiksi innostajiksi. Kuten Leena Kurki (2007, 73) on todennut, innostamiseksi ei voida sanoa mitä tahansa osallistuvaa toimintaa ja ryhmien muodostamista. Innostaminen sitä vastoin perustuu suunniteltuun ja päämäärätietoiseen toimintaan, jonka keskiössä ovat käsitteet persoona ja yhteisö. Kylämajan seniorit toimivat yhteisön ja yhteisöllisyyden kehittämiseksi monella tasolla suunnittelusta toimintaan, taustatyöhön ja kehittämiseen. Haastatteluaineistoni perusteella he pyrkivät sosiaalisen muutoksen luomiseen ja heidän toimintansa on tavoitteellista ja suunniteltua.

Tämän tutkimuksen valossa Kylämajan senioreilla on merkittävä rooli sosiaalisen ympäristönsä vaikuttajina ja kehittäjinä, vaikka vapaaehtoistoiminta ei olekaan se näkyvin ja kuuluvain vaikuttamisen muoto. Asukastalo on toiminut vasta vuodesta 2011. Jo nyt sen piirissä toimii joukko erittäin sitoutuneita seniorivapaaehtoisia, jotka järjestävät kokemus- ja aluetietonsa pohjalta kohderyhmälle sopivaa toimintaa. Tutkielma omalta pieneltä osaltaan osoittaa asukastalotoiminnan tärkeyden. Yksi haastatelluista henkilöistä totesi seuraavasti:

"Siis asukastalot ovat välttämättömiä, niitä on Espoossa kaksi kappaletta. Niitä täytyisi tiedätkö, kunnan lisää rakentaa. — — Mutta se, että tällaiset yhteisölliset jutut, missä voi kaikenikäiset kokoontua; on seniorit, lapset, kotosuomalaiset, maahanmuuttajat, nämä on niitä. Tämä pitää sen niin, että ei tule sellasta niin, että ihmiset eriytyisi. Tämä edesauttaa sitä. Ja on tekemistä, se on helppo piipahtaa."

Yhteisöllisyyden ja ennalta ehkäisevän työn lisäksi on mielestäni nostettava esiin myös asukastalotoiminta vaikuttamisen mahdollistajana. Vapaaehtoistoiminnassa altruismiin yhdistyy tutkimusten mukaan itsensä toteuttamisen pyrkimys, joka on nähtävä myös tärkeänä osana alueena toimijan itsensä kannalta. Voimaantumiseen ja voimavaraisuuteen liittyen Sinikka Hakonen (2007, 35) mainitseekin yksilön kollektiivisiin voimavaroihin sisältyvän myös inhimilliseen osaamiseen, osallisuuteen ja vaikuttamiseen kiinnittyvää pääomaa.

Vapaaehtoiset olivat pääosin erittäin tyytyväisiä asukastalolta saamaansa tukeen — ennakko-luulottomaan kannustukseen, kiitokseen ja henkilökohtaiseen huolenpitoon. Jälkimmäinen heijastui vastavuoroisesti takaisin huolena ohjaajien jaksamisesta. Yksi keskeisistä kehittämisohjeista liittyikin henkilöresursseihin. Kahdenkeskistä palautetta ja keskustelua ohjaajan kanssa kaivattiin lisää, jotta hankalistakin asioista olisi tilaisuus puhua ja toisaalta vapaaehtoisella olisi mahdollisuus kehittää toimintaansa.

Varsinaiseksi ongelmaksi toiminnan kannalta mainittiin vain tiedottaminen, joka nähtiin taloudellisena kysymyksenä. Koska esimerkiksi sanomalehti-ilmoitteluun ei ole varaa, tieto asukastalon tapahtumista leviää lähinnä suullisesti. Sosiaalisen median ei koettu toimivan ikäihmisten tavoittamisessa. Lisäksi johtajuuden kysymys askarrutti toimijoita. Erityishaasteeksi mainittiin se, että ihmiset esittävät mielellään ideoita, mutta eivät halua ryhtyä toiminnan toteuttajiksi. Mistä sitten saadaan toiminnan pariin johtamishaluisia ja -kykyisiä henkilöitä? Tämä rekrytointikysymys nähtiin keskeisenä kehittämiskohteena ryhmien jatkuvuuden ja osallistujien motivaation kannalta. Haastattelussa annettiin positiivista palautetta niin sanotuille vahvoille vetäjille ja nähtiin heidän takaavan ryhmän toiminnan.

Jere Rajaniemi huomauttaa, että vapaaehtoistoiminnan kehitystyössä tulisi ottaa huomioon sen ominaislaatu. Vapaaehtoistoimintaa ja vapaata kansalaistoimintaa ei pitäisi lähestyä ainoastaan julkisen palvelujärjestelmän tai yhteiskuntakokonaisuuden hallinnoinnin näkökulmasta, vaan myös kansalaisten ehdoilla, heidän tarpeistaan ja motiiveistaan käsin. Rajanien sanoin: vapaalle kansalaistoiminnalle tulisi antaa tilaa olla vapaa ja kansalaislähtöinen. (Rajaniemi 2009, 9.)

Kaiken kaikkiaan Asukastalo Kylämajan seniorien vapaaehtoistoiminta näyttäytyi minulle ennistä vahvemmin vaikuttamisen muodossa, ei vain mukavana ajanviettona, osallistumisena tai aktiivisena auttamisena. Vaikuttaminen on toki luonteeltaan välillistä ja mittakaava saattaa olla pieni, joskus vain yhden ihmisen mittainen. Mutta tulokset puhuvat puolestaan ja asukastaloja toivotaan Espoossa kaikkiin kaupunginosiin.

On myös huomattava, että tämä vapaaehtoisuuden muoto ei kuitenkaan esitä tekijälleen vaatimusta olla aina vireä ja jaksava, aktiivisuus ei ole ikääntyvän ihmisen arvon mitta. Useimmat ovat kokeneet luontevaksi välillä hellittää. Silloin voi vaikkapa vain tulla juomaan kahvit ja matkalla kertoa jollekulle, mihin on menossa. Aaro Harjun (2010, 74) mielestä kansalaisyhteiskunnan tavoite voisi olla se, että jokainen voi kohdata ainakin yhden ihmisen joka päivä. Hän toteaa, että tämä saattaa tuntua absurdilta, mutta tarkemmin ajateltuna onkin haastava tavoite tänä kohtaamattomuuden aikana. Asukastalotoiminnan kautta se olisi havaintojeni perusteella saavutettavissa.

11 Pohdinta

Tutkimukseni edetessä olen pohdiskellut eettisyyden ja luotettavuuden kannalta havaintojeni ja tulkintojeni subjektiivisuutta, mikä laadullisessa tutkimuksessa on kaikesti väistämätöntä. Jo harjoitteluajalta juontaa asukastaloon liittyvien havaintojeni ja kokemusteni positiivinen perusvire. Tämän tiedostaen olen pyrkinyt tarkemman analyysin kautta testaamaan omia pre-suppositioitani. Joitakin olen hylännyt, mutta yleinen vaikuttavuushavaintoni on kuitenkin vahvistunut. Keskeisenä tekijänä tuloksessa on vapaaehtoisten oma kokemus toimintansa vaikuttavuudesta – sitä ei voida tulkita väärin. Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 211) toteavatkin, että laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on avoin subjektiviteetti ja sen toiseikan myöntäminen, että tutkija on oman tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Näin ollen keskeinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja arviointi kohdistuu koko tutkimusprosessiin. Olen pyrkinyt kuvaamaan huolellisesti aineistonkeruun ja analysoinnin. Tulkintojani en ole perustanut satunnaisiin poimintoihin, vaan kuvaamani ilmiöt pohjaavat useiden harkinnanvaraisesti valittujen vastaajien esiin tuomiin seikkoihin ja kokemuksiin. Tulkintani olen perustellut. Eskolan ja Suorannan mukaan ihmistieteellisissä aineistoissa on usein kysymys

tulkintojen ja näkemysten moninaisuudesta. Viimekätisiä totuuksia onkin vaikea löytää, mutta perusteltuja tulkintoja voidaan kuitenkin esittää. (Eskola & Suoranta 1998, 218–219.)

Tutkimukseni kaikissa vaiheissa olen noudattanut Kalliolan settlementin arvoja ja toimintaperiaatteita sekä salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta. Kalliolan toimintaa ohjaavia perusarvoja ovat erilaisuuden hyväksyminen, luottamus ihmisen ja yhteisön kykyyn ratkaista itsenäisesti ongelmia, tasa-arvoisuus ja yksilön oikeuksien kunnioittaminen. Anonymiteettia olen kuitenkin joutunut miettimään. Vapaaehtoisten ja asukastalon yhteisö on pieni ja oleellisen toiminnan kuvaaminen muun muassa sitaatein on hankalaa niin, ettei henkilöydestä voitaisi tehdä päätelmiä. Tämä ongelma ei kuitenkaan yllä palautetta sisältäviin teemoihin, joissa anonymiteetti on selkeä.

Ammatillisen kehittymiseni kannalta sekä harjoittelu Asukastalo Kylämajassa että opinnäytetyön teko ovat tuottaneet tärkeitä oivalluksia. Ensinnäkin olen saanut tutustua ja osallistua sosiokulttuuriseen innostamiseen käytännössä ja huomannut, kuten Leena Kurki (2000,80) sanoo, että innostaa ei voi, ellei itse ole innostunut. Kylämajan vapaaehtoistoiminnasta heijastuu molemminpuolinen innostus ja luottamus sekä niiden jatkumona tiivis yhteisö sitoutuneine jäsenineen. Olen ilokseni tunnistanut tämänkaltaisesta voimavarasuuntautuneesta yhteisöstä tai yhdyskuntatyöstä oman luoviin menetelmiin painottuneen koulutukseni tärkeitä sisältöjä ja vahvuuksia. Molemmissa korostuvat yksilön ja ryhmän luovuuden esiin nostaminen ja vahvistaminen sekä toiminnallisuus voimaannuttamisen välineenä. Kokemus on siis vahvistanut uskoani siihen, että luovuudella on paikkansa sosiaalialan työssä. Toisin kuin monilla alan sektoreilla, täällä sitä ei kyseenalaistettu.

Tutkimukseni tulokset herättivät ajatuksia etenkin ennalta ehkäisevän alueellisen työn merkityksestä sosiaalialalla: kuinka paljon voidaan tehdä asettumalla settlementtiaatteen mukaisesti ihmisten omille alueille toimintaa tukemaan – ei puolesta tekemään. Aaro Harjun viimeässä kohtaamattomuuden yhteiskunnassa syrjäytymistä ehkäisevä aluetyö on todella motivoivaa. Toisaalta työ edellyttää varmasti tekijöiltään ja järjestäjiltään pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä. Edistysaskeleet voivat olla pieniä ja motivointi on oletettavasti välillä vaikeaa. Tulokset voivat näkyä hitaasti ja niitä on vaikea mitata rahassa. Itsekin harjoitteluaikanani huomasin, että vaikka tarvetta on, niin kysyntä ja tarjonta eivät aina kohtaa. Työntekijät joutuvat kaikin monesti pettymään ja sietämään epävarmuutta.

Järjestöjen vapaaehtoistoiminnan tuki on joka tapauksessa merkittävä panostus erityisesti eläkeikäisten hyvinvointiin yksilöiden ja yhteisöjen aktivoiminnan kautta. Tämän puolesta puhuvat haastatteluaineistostani nousevat moninaiset hyödyt. Yhä paremmin olen oppinut ymmärtämään voimavara-ajattelun ammatilliselta kannalta, asiakkaan tukemisen näkökulmasta. Jotta ikääntyvän henkilön elämä olisi hyvää, hänellä on oltava monenlaisia voimavaroja fyysisistä

psykykkisiin ja sosiaalisista kollektiivisiin. Tätä kautta on siis selkiytynyt näkemys hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuudesta, johon kuuluu myös tutkielmani kannalta keskeinen kokemus oman itsen merkityksellisyydestä, osallisuudesta ja kuulumisesta johonkin sekä vaikuttamisen mahdollisuudesta. Voimavaroja voidaan kartuttaa asukastaloympäristössä ja vapaaehtoistoiminnassa monin tavoin. Tärkeä huomio on kuitenkin se, että ikääntyvien parissa tehtävän työn voimavaralähtöisyys ei tarkoita ongelmien sivuuttamista, vaan Asta Suomen (2008, 117) sanoin niiden näkemistä olemassa olevien voimavarojen valossa.

Toinen ammatillisesti olennainen seikka on ohjaajan roolin tarkastelu. Tukeminen näyttäytyy tutkimustuloksissani hyvinkin monitahoisena. Asukastalotoiminnassa korostuu jo ensinnäkin aktiivisen läsnäolon taito, joka ei ole itsestäänselvyys. Vapaaehtoiset antoivat ohjaajilleen palautetta muun muassa ”herkällä korvalla kuuntelemisesta” ja siitä, että he itse kokivat olevansa osa yhteisöä. Ohjaajia kiitettiin huolenpidosta ja rohkaisusta. Haastatteluista välittyi henkilökunnan ja vapaaehtoisten kokemus yhdessä tekemisestä ja toimimisesta tiettyjen asioiden ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjaajat eivät ole kaiken tietäviä päättäjiä ja puolesta tekijöitä, vaan vierellä kulkijoita, kuuntelijoita, rohkaisijoita ja mahdollistajia. He huolehtivat ja heistä huolehditaan. Sinikka Hakonen toteaaakin, että vastavuoroisuuden ohella sosiaalisten suhteiden tasavertaisuus on voimaannuttavaa (Hakonen 2008, 137).

Kolmas keskeinen oivallukseni liittyi sosiaalialan ammattilaisen omaan elämänikäiseen oppimiseen. Erityisesti seniorien parissa työskentelevällä on mahdollisuus ja velvollisuuskin oppia omalta työyhteisöltään tai asiakkailtaan, jos jälkimmäistä sanaa voikaan tässä yhteydessä käyttää. Ikäihmisten elämän varrella kertyneen kokemustiedon esiin nostaminen, hyödyntäminen ja soveltaminen ovat tärkeitä kaikille osapuolille. Tähän liittyy myös ammattilaisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen tehtävä. Sen tavoitteena on, että ikäihmiset ovat kukin tahonsa mukaan osa yhteisöä ja yhteiskuntaa, osallistuvat, näkyvät ja kuuluvat – ja tulevat arvostetuiksi kansalaisyhteiskunnan tasa-arvoisina jäseninä.

Tutkielmani lähtökohtana oli ajatus senioreista yhteiskunnan voimavarana. Lopuksi haluankin lainata arkkipiispa Kari Mäkisen sanoja. Hän pohti Helsingin Sanomissa 16.2.2013 yleistä huolta yhteiskunnan ikääntymisestä ja negatiivista näkemystä ikäihmisistä taakkana. Arkkipiispa halusi tuoda esiin toisen näkökulman: tehokkaalla yhteiskunnalla on opittavaa ikäihmisiltä.

”Nyt suomalaisessa yhteiskunnassa on enemmän elämäkokemusta kuin koskaan aikaisemmin. Ja sen antamaa suhteellisuutta ja sukupolvet ylittävää perspektiiviä tarvitaan erityisesti yhteiskunnan tehokkaassa keskiössä.”

Lähteet

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haarni, I. 2010. Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeikäiset kaupungissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakonen, S. 2003. Yhteisösuuntautunut työ. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hakonen, S. 2008. Ikääntyvien voimavarat. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy.
- Harju A. 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) Vapaaehtoistointa: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Harju A. 2007. Aarre loistamaan. Teoksessa Harju, A. (toim.) Kansalaistoimintaan kätkeytyä aarre. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi. Espoo: Painotalo Casper.
- Harju, A. 2010. Puheenvuoro kansalaisyhteiskunnan tulevaisuudesta. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi. Espoo: Painotalo Casper.
- Hautamäki, A. 2005. Poliitiikan paluu. Teoksessa Hautamäki, A., Lehtonen T., Sihvola J., Tuomi, I., Vaaranen, H. & Veijola S. (toim.) Yhteisöllisyyden paluu. Tampere: Gaudeamus.
- Haverinen, R. 2008. Osallisuutta ja ihmisen kunnioitusta - ikääntyneiden palvelukokemuksia. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hyväri, S. 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) Vapaaehtoistointa: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Ilvonen, A. 2011. Miten vaikutan? Kansalaistoimijan vaikuttamisopas. Helsinki: OK-opintokeskus.
- Julkunen, R. 2008. Ikä ideana ja tutkimuskohteena. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy.
- Koskiahho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, A. & Kurki, L. (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Mönkkönen, K. 2005. Toiminnallinen vaikuttaminen. Maallikkous vuorovaikutuksen energialähteenä. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy.
- Niemelä, S. 2007. Demokratia ja oppiminen. Teoksessa Harju, A. (toim.) Kansalaistoimintaan kätkeytyä aarre. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi. Espoo: Painotalo Casper.

Oikeusministeriö 2006. Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 - toimikunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisuja 14/2005. Helsinki: Edita Prima Oy.

Peltola, J. 2009. Yksilö, yhteisö ja yhteiskunta — Kalliolan settlementti 1919–2009. Kalliolan settlementin julkaisuja 3. Jyväskylä: Gummerus.

Rajamäki, M. 2013. Kalliolan kansalaistoiminnan historiaa. Luento SenioriOsaaja-koulutuksessa Otaniemen Laurea-ammattikorkeakoulussa 2.5.2013.

Saarenheimo, M. 2005. Kokemustieto ja hiljainen tieto ikäihmisten ja yhteisöjen voimavarana. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Suomi, A. 2005. Ennakoiva ja voimaannuttava elämäntähtä: Voimaantuminen. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Suomi, A. & Hakonen S. 2005. Kohti voimavaroista lähtevää ikäkulttuuria. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Wiles J. L. & Jayasinha R. 2013. Care for place: The contributions older people make to their communities. *Journal of Aging Studies* 27, 93–101.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Yeung, Anne Birgitta 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa — ihanteita vai todellisuutta? Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys. Helsinki: Hakapaino.

Yeung, Anne Birgitta 2007. Innoittava vapaaehtoistoiminta — toimintaan sitoutuminen ja sen tukeminen. Teoksessa Harju, A. (toim.) Kansalaistoimintaan kätkeyty aarre. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi. Espoo: Painotalo Casper.

Sähköiset lähteet

Arvot 2013. Viitattu 1.11.2013.

<http://www.kalliola.fi/Kalliolansettlementti/Sivut/Arvot.aspx>

Elinikäinen oppiminen. 2014. Viitattu 11.4.2014.

<http://kouluttaja.ok-opintokeskus.fi/kouluttaja/elinik%C3%A4inen-oppiminen>

Historia 2014. Viitattu 11.4.2014.

<http://www.kalliola.fi/tietoa-kalliolasta/toiminnan-perusta/historia/>

Kansalais- ja vapaaehtoistoiminta 2013. Viitattu 1.11.2013.

<http://www.kalliola.fi/Kansalaisjavapaaehtoistoiminta/Sivut/default.aspx>

Kolumni 2013. Ikäihmisten osallisuus on yhteiskunnan voimavara. Viitattu 25.11.2013.

<http://www.ikainstituutti.fi/sitenews/view/-/nid/148/ngid/3/>

Kylämaja 2013. Viitattu 1.11.2013.

<http://www.kalliola.fi/Kansalaisjavapaaehtoistoiminta/kylamaja/Sivut/default.aspx>

Rajaniemi, J. 2009. Mielekkäästi vapaaehtoistoiminnassa. Raportteja 2/2009. Ikäinstituutti.

Viitattu 2.2.2014. <http://www.vapaaehtoiseksiseniorina.fi/binary/file/-/id/9/fid/66>

Syrén, I. 2006. Yhteisöllinen johtaminen vapaaehtoistoiminnassa. Viitattu 6.3.2014.
http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/johtaminen_ja_ohjaaminen/kansalaisfoorumi.net_johtaminen_ja_ohjaaminen/yhteisollinen_johtaminen_vapaaehtoistoiminnassa

Toiminta-ajatus 2013. Viitattu 1.1.2013.
<http://www.kalliola.fi/Kalliolansetlementti/Sivut/Toiminta-ajatus.aspx>

VAHVA-senioriverkosto 2013. Viitattu 1.11.2013.
http://www.kalliola.fi/Kansalaisjavapaaehtoistoiminta/vahvat_senioriverkosto/Sivut/default.aspx

Väisänen, V., Immonen T. & Ojaksela A. 2011. Setlementtityön juurilla nykyajassa. Kuvaus Itä-Pasilan asukastalo ensimmäisistä vuosista 2008–2010. Kalliolan setlementin julkaisuja. Viitattu 11.4.2014.
http://www.kalliola.fi/wp-content/uploads/2014/03/PasilanAsukastalo_Lowres.pdf

Kuvat

Kuva 1: Kalliolan Settlementin tunnus

Kuva 2: Yhteiskunnan kolme päätoimintaloikkaa. Muokattu Juha Heikkalan laatimasta kaavios-
ta. (Oikeusministeriö 2006, 20.)

Kuva 3: Vapaaehtoismotivaation timanttimali Anne Birgitta Yeungin mukaan.

Taulukot

Taulukko 1: Toiminnallisuuden käsitteitä (Mönkkönen 2005, koonti Klaus Weckrothin, 1992a ja Antti Särkelän, 2002, toiminnallisuutta esittelevistä käsitteistä).

Liitteet

Liite 1: Esittelykirje

Liite 2: Haastattelulupa

Liite 1 Esittelykirje

Tervehdys!

Nimeni on **Annastiina Ylistalo**. Olen Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan aikuisopiskelija ja teen opinnäytetyötä Kalliolan settlementille aiheesta **Kalliolan settlementin seniori-ikäiset vapaaehtoistoimijat asuinalueensa vaikuttajina**.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Kalliolan settlementin kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan yksikön käyttöön tietoa seniori-ikäisistä oman alueensa toimijoina, kehittäjinä ja vaikuttajina. Tarkoituksena on tarkastella Asukastalo Kylämajassa toimivien seniorien rooleja, tavoitteita ja vaikuttamisen tarpeita. Pyrin myös selvittämään sitä, millaista tukea vapaaehtoiset kaipaisivat toimintansa edistämiseksi ja toisaalta sitä, millaisia toimivia käytäntöjä on olemassa. Opinnäytetyösopimuksemme mukaisesti tutkimuksen tuloksia tullaan hyödyntämään Kalliolan settlementin kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyöni ohjaaja on Laurean lehtori **xxxx**, p. xxxx. Kalliolan settlementin yhteyshenkilöni on asukastalon käynnistämishankkeen projektivastaava **xxxx**, p. xxxx.

Aikomukseni on haastatella tammi-helmikuun aikana 5–6 Kylämajan piiriin kuuluvaa vapaaehtoistoimijaa sekä lisäksi Kalliolan vapaaehtoistoiminnan ohjaajaa. Haastattelun keskeiset teemat toimitan haastateltaville jo etukäteen, jotta he voivat rauhassa hieman pohtia aihetta. Mitään varsinaista ennakovalmistautumista haastattelu ei edellytä. Toivon, että voimme keskustella mukavan epävirallisessa hengessä, ja osallistujat saavat vapaasti kertoa näkemyksistään.

Tutkimuksessa selvitetään nimenomaan vapaaehtoistoimijoiden omia tavoitteita, mielipiteitä ja tulkintoja. Haastattelussa ei siis kysellä yleistietoja vapaaehtoistoiminnasta tms. Myöskään pitkä kokemus vapaaehtoistoiminnasta ei ole osallistumisen edellytys, vaan etsin eri vaiheissa olevia henkilöitä aivan aloittelevista kokeneempiin vapaaehtoistoimijoihin. Enintään tunnin mittaiset haastattelut teen Kylämajan tiloissa. Haastateltavat osallistuvat tutkimukseen nimettöminä.

Tutkimukseni kaikissa vaiheissa noudatan Kalliolan settlementin arvoja ja toimintaperiaatteita sekä salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta.

Ystävällisesti tiedustelin siis halukkuuttanne osallistua haastatteluun. Tarvittaessa annan mielelläni lisätietoja opinnäytetyöstäni. Voitte kertoa mahdollisesta suostumuksestanne joko minulle tai Minna Miettiselle, minkä jälkeen voimme sopia haastatteluajan. Kiitokset vaivannäöstänne ja aktiivisuudestanne jo etukäteen.

Talvisin terveisin,

Annastiina Ylistalo

opiskelija

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan toimipiste

Liite 2 Haastattelulupa

Haastattelulupa

Annan suostumukseni haastatteluun, joka liittyy Annastiina Ylistalon Laurea-ammattikorkeakoulussa toteutettavaan opinnäytetyöhön.

Opinnäytetyössä tarkastellaan Kalliolan settlementin seniori-ikäisiä vapaaehtoistoimijoita asuinalueensa vaikuttajina. Haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan opinnäytetyössä, jonka tuloksia hyödynnetään Kalliolan vapaaehtoistyön kehittämisessä. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule esiin tutkimuksessa. Halutessani voin keskeyttää haastattelun ilman perusteluja.

Espoossa